

אי שוויון בחינוך

מגישים:

כיתה: י"ב

בית ספר: שש שנתי

מורה מנחה:

פברואר 2020

"תן לאדם דג, הוא ישבע ליום אחד; למד אותו לדוג, הוא ישבע כל חייו"

תוכן עניינים

מבוא.....	3
סקירת ספרות	4
איסוף נתונים והצגת ממצאים	
תלמיד א'.....	6
תלמיד ב'.....	11
תלמיד ג'.....	16
כתיבת טיעון	21
הצגת התוצר.....	23
רפלקציה	
תלמיד א'.....	24
תלמיד ב'	24
תלמיד ג'.....	25
ביבליוגרפיה.....	26
נספחים	
נספח א'.....	29
נספחי כתבות (ב' - י"ד).....	30-66

מבוא

נושא העבודה שלנו הוא אי השוויון בחינוך. במהלך העבודה חקרנו את אי השוויון בחינוך, הן בהיבט היסטורי והן בהיבט אקטואלי-חדשותי. מבחני פיז"ה הבינלאומיים חושפים תמונת מצב קשה, לפיה הפערים בין תלמידים ממגזרים שונים, ומאזורים שונים ברחבי הארץ הם מהגדולים ביותר מבין מדינות ה-OECD. במשך שנים רבות, על אף ניסיונות שונים לפתרון הבעיה, אי השוויון בחינוך נותר על כנו. לדעתנו, וכפי שננסה להוכיח לאורך העבודה, הפתרונות הקיימים אינם עובדים, ועל ועדת החינוך של הכנסת, יחד עם משרד החינוך לקיים דיון רחב בנושא על מנת לפתח רעיונות וגישות חדשות לפתרון הבעיה. אנו מפנים את הדרישה הזו כלפי הכנסת והממשלה שכן על המדינה האחריות לשמירה על זכויות האזרחים, וביניהן הזכות לשוויון והזכות לחינוך. בחרנו בנושא זה מאחר שהוא קרוב לליבנו כתלמידים במערכת החינוך. אנחנו נתקלים בפערים הללו בחיי היום-יום שלנו, ומרגישים שלא נעשה מספיק בעניין מצד הרשויות.

בעבודה שלנו הבאנו מידע ממקורות שונים במטרה להסביר את מהות הסוגיה, ניתחנו כתבות ממקורות שונים וקיישרנו אותן למושגים בנושא אזרחות כדי לבחון את סיקור הנושא על-ידי אמצעי התקשורת והצגנו את הממצאים והמסקנות מהניתוח וטענו טענה בנושא. לאחר מכן, יצרנו תוצר הכולל הצעה לפתרון הבעיה. כשחקרנו את הסוגיה האזרחית עסקנו במספר מושגים מעולם האזרחות: הזכות לשוויון, הזכות לחינוך (זכויות חברתיות), התנגשות בין זכויות, מנגנוני פיקוח וביקורת, העדפה מתקנת, ממשלה ושר (אחריות מיניסטריאלית).

סקירה ספרותית

הזכות לשוויון היא אחת מזכויות היסוד המוענקות לכל אדם באשר הוא אדם. לפי זכות זו כל בני האדם נולדו שווים ועל השלטון להתייחס אליהם ככאלה, ללא הבדל דת, גזע, מין וכו'. הזכות לחינוך היא אחת מהזכויות החברתיות המוענקות במדינת ישראל. לפיה, כל אזרח זכאי להשכלה במימון המדינה¹. הזכות לחינוך אכן ממומשת במדינת ישראל, אך בצורה שאינה שוויונית. הפערים התהומיים בין תלמידים שונים בארץ הם הגורמים לחוסר שוויון בקרב תלמידי ישראל ולהעמקת השסע החברתי כלכלי. בעבודה שלנו בחרנו לחקור את חוסר השוויון שקיים במערכת החינוך, להבין את הגורמים לו וכיצד ניתן להביא לכדי מערכת חינוך שוויונית לכל אזרחי ישראל.

בשנת 1953 נחקק חוק החינוך הממלכתי² בו מוגדרות מטרות החינוך, תוכנית הלימודים ותוכניות נוספות, מוסדות החינוך, סמכויות הקשורות בחינוך, תקנות ונהלים. למעשה, זהו החוק הראשוני והבסיסי המגדיר את החינוך הממלכתי במדינת ישראל. בתיקון השישי לחוק בשנת 2003, המתייחס למטרות החינוך, ניתן לראות התייחסות לשוויון בחינוך: "להעניק שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה, לאפשר להם להתפתח על פי דרכם וליצור אווירה המעודדת את השונה והתומכת בו"³.

בישראל הפערים הגדולים בין תושבי הפריפריה לבין תושבי המרכז באים לידי ביטוי בכל תחומי החיים, בין היתר בתחום החינוך. בכל שנה מפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה דוח בשם "פני החברה בישראל"⁴ ומטרתו להקנות תמונה רחבה של החברה הישראלית בכל התחומים השונים. הדוח עוסק בין היתר בפערים בין הפריפריה והמרכז ומציג את הפערים התהומיים בין תלמידי המרכז לתלמידי הפריפריה. כ-75.2 אחוז מהבנים הלומדים במרכז הארץ הינם בעלי זכאות לתעודת בגרות. לעומת זאת ביישובים הפריפריאליים, ישנה זכאות לבגרות של כ-66.2. זאת למרות אחוז דומה של בנים שניגשו לבגרות. ישנם פערים דומים בקרב הבנות. נתונים אלו מצביעים על רמת חינוך נמוכה יותר ביישובי הפריפריה. כמו כן בדוח מוצגים פערים עצומים בין אחוז התלמידים המגבירים מתמטיקה ו\או אנגלית, ברמת חמש יחידות לימוד. ישנו פער בלתי נתפס של כ-15 אחוזים בין כמות התלמידים שניגשו לבגרות באנגלית ברמת 5 יחידות לימוד בין יישובי המרכז ליישובי פריפריה. בנוסף ישנו פער של כ-10 אחוזים בנוגע לניגשים לבגרות במתמטיקה ברמת 5 יח"ל.

חוסר השוויון כיום במערכת החינוך ניכר בהיבטים רבים. מערך מיון לבתי ספר על-יסודיים, חלוקה למגמות לימוד והקבצות, הפרדה בין כיתות מצטיינים ומב"ר, מסלולים עיוניים ומקצועיים הם רק כמה דוגמאות לכך. לכאורה,

¹ משרד החינוך, להיות אזרחים בישראל במדינה יהודית ודמוקרטית, 2016, עמ' 179, 198.

² חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953, [אתר נבו - המאגר המשפטי](#), נשלף ב16.01.2016.

³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פני החברה בישראל, דו"ח מס' 11 - פערים בין מרכז לפריפריה, פרק 5 - חינוך והשכלה, 2019,

[אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה](#), נשלף ב16.01.2016.

כל תלמיד מקבל חינוך מותאם לו, אך למעשה הפילוג יוצר תקרת זכוכית שהתלמידים מתקשים לשבור. בנוסף, קיומם של בתי ספר בדלניים מעמיק את הפערים. הם מחזיקים במנגנוני סינון בקבלה אליהם וגם בעלות כספית גדולה. החדשנות החינוכית המתפתחת בהם אינה מגיעה לכלל התלמידים אלא רק לאלו שיכולים להרשות זאת לעצמם.⁴

בתאריך ה-04.05.2015 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק⁵ שמטרתה לעגן את הזכות לחינוך ואת עיקרון השוויון בחינוך – "מתוך כוונה להבטיח את זכותם השווה של כל תלמיד ותלמידה לקבלת חינוך איכותי". החוק מציג הגדרה לחינוך איכותי – חינוך שהוא נגיש, זמין, הולם ותואם ככל הניתן את צרכיו, רצונו ותרבותו של התלמיד. לפי החוק כל תלמיד זכאי לחינוך איכותי על בסיס שוויוני. בנוסף, החוק אוסר על הפליה כנגד תלמידים ומצהיר שהשר יקבע מדיניות העדפה מתקנת על מנת לפצות על פערים וקיפוח. הצעות חוק זהות או דומות בעיקרן להצעת החוק הנ"ל הונחו על שולחן הכנסת יותר מ-10 פעמים. דבר זה מדגים את ההכרה בחשיבות הסוגייה. עם זאת, אף לא אחת מהצעות החוק התקדמו מעבר לשלב הדיון המוקדם.

בשנת 2014 הוגשה בפני בית הדין הגבוה לצדק (בג"צ) עתירה בדבר תשלומים הנגבים מהורים במערכת החינוך. תשלומים אלה מייצגים את הפער בין ערך השוויון לזכות ההורים להעשיר את חינוך ילדיהם. בשנת 2018 הוגשה עתירה מתוקנת באותו הנושא. כך פתח השופט י' עמית את פסיקתו: "העתירות חושפות התגוששות בין שני ענקים – ערך השוויון בחינוך מול הזכות והרצון הטבעי של הורים להכווין ולהעשיר את חינוך ילדיהם... כבר עתה נקדים ונאמר כי אף אחד משני ערכים אלה אינו יוצא כשידו על העליונה". לא ניתן לומר באופן חד משמעי כי אחד מערכים אלו עולה בחשיבותו על משנהו. נושא החינוך הוא נושא הנוגע לכל אזרחי המדינה וחשיבותו אינה נתונה בספק. "אחד התחומים המעוררים רגשות עזים בציבור הישראלי, הוא נושא החינוך בכלל והשוויון בחינוך בפרט: 'הפגיעה בשוויון קשה היא תמיד. היא קשה שבעתיים שעה שהיא פוגעת בזכות לחינוך'". במקרה הנידון החליטו השופטים כי "לא הוכח כי עצם האפשרות לגבות תשלומי הורים פוגעת בזכות לשוויון בחינוך, ולא בוססה הצדקה להחיל בענייננו מדיניות של 'השוואה כלפי מטה'". ועל כן אין במצב הנידון עבירה על החוק. אך, בד בבד, מפצירים השופטים לבצע דיון רחב יותר בנידון.⁶

בשל היותו של הנידון כה מורכב, אנו מאמינים כי יש להעלות את הנושא לסדר היום הציבורי על מנת לשכנע את משרד החינוך וועדת החינוך של הכנסת להתאסף ולקבע בחוק את דבר השוויון בחינוך. אנחנו מציעים לוועדת החינוך

⁴נועה דגן-בוזגלו, איך, בשקט, אי השוויון בחינוך מתרחב, 2018, [מרכז אדוה](#), נשלף ב16.01.2020.

⁵הצעת חוק: לעגן בחוק את הזכות לחינוך ואת עיקרון השוויון בחינוך, 2014, [על משמר הכנסת](#), נשלף ב16.01.2020.

⁶ פסק-דין בתיקי בג"ץ 5004/15-6214, 2019, [אתר הרשות השופטת](#), נשלף ב16.01.2020.

של הכנסת לשנות את קריטריוני ההשוואה על מנת לאפשר קבלת תמונת מצב אמיתית של הפערים בין תלמידים, ללא הבדל דת, מין או מקום מגורים.

איסוף נתונים והצגת ממצאים

כתבות שנאספו ע"י תלמיד א'

כתבה 1: "מבחני פיזה 2018: ציוני התלמידים בישראל נמוכים מהממוצע ב-OECD" / שחר אילן / כלכליסט

03.12.19 /

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא העדפה מתקנת.

הצג: במסגרת מדיניות העדפה מתקנת, מוענקת הטבה לזמן מוגבל לקבוצה שקופחה במטרה לצמצם פערים חברתיים כלכליים ולקדם שוויון.

הסבר: "בשנים האחרונות הגדיל המשרד משמעותית את התקציבים לבתי ספר בשכבות חלשות בכלל ובמגזר הערבי בפרט באמצעות תקצוב דיפרנציאלי המעדיף בתי ספר חלשים". משרד החינוך שואף לצמצם את הפערים בין החינוך של דוברי העברית לדוברי הערבית. לכן, הוא הגדיל משמעותית את התקציבים כלומר העניק הטבות לבתי ספר בשכבות חלשות, לקבוצה במצב נחות כדי לקדם אותה ולהביא למצב שוויוני.

תפקידי התקשורת: דיווח עובדתי - "ארגון המדינות המפותחות ה-OECD, עורך את מבחן PISA אחת לשלוש שנים כדי לבדוק עד כמה התלמידים מוכנים לחיים בוגרים ולשוק העבודה. במחזור PISA 2018 השתתפו 78

⁷"מבחני פיזה 2018: ציוני התלמידים בישראל נמוכים מהממוצע ב-OECD" / שחר אילן / כלכליסט / 03.12.19

<https://m.calcalist.co.il/Article.aspx?guid=3775025>

מדינות, בהן כל 37 מדינות ה-OECD, ולמעלה מחצי מיליון תלמידים. המחקר בודק בעיקר את רמת המיומנות בשלושה תחומים – קריאה, מתמטיקה ומדעים” – בכתבה מובאות עובדות ונתונים אובייקטיבים.

פיקוח וביקורת על השלטון – “הנתונים הם מכה קשה למשרד החינוך. בשנים האחרונות הגדיל המשרד משמעותית של התקציבים לבתי ספר בשכבות החלשות בכלל ובמגזר הערבי בפרט באמצעות תקצוב דיפרנציאלי המעדיף בתי ספר חלשים” – בכתבה יש גם נתונים מוקדמים ופרשנות של הנתונים החדשים

כתבה 2 (משודרת): "בשל מחסור של 450 מ' שקל בחינוך המיוחד: שביתה של שעה בבתי הספר והגנים"⁸ / יעל

אודם / חדשות ערוץ 12 / 08.09.19

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא מנגנוני פיקוח וביקורת בלתי-פורמליים.

הצג: מנגנוני פיקוח וביקורת בלתי-פורמליים הם גופים, ארגונים ופרטים המבקרים את השלטון בהתנדבות, בלתי שתפקידם לכך מוגדר בחוק. זאת באמצעות הפעלת לחץ על קובעי המדיניות, הבעת ביקורת פוליטית וחברתית על השלטון, קיום דיון ציבורי תוך שימוש ב: הפגנות, שביתות, עצרות, יצירות אומנות, אמצעי תקשורת ורשתות חברתיות והשפעה על דעת הקהל.

הסבר: "בדיוק שבוע עבר מאז פתיחת שנת הלימודים והנה איום נוסף בשביתה. מדובר על יום שישי הקרוב, שביתה בת שעה אחת, מגני הילדים ועד התיכונים. הנהגת ההורים הארצית היא שעומדת מאחורי ניסיון ההשבתה הזו. למה? בגלל היעדר תקציבים בחינוך המיוחד". בגלל היעדר תקציבים לחינוך המיוחד, הורים רבים חשים שנעשה עוול כלפיהם. הם מוחים כנגד השלטון ומבקרים אותו באמצעות שביתה. הם עושים זאת מיוזמתם ולא מתוקף סמכות חוקית כלשהי.

תפקידי התקשורת: דיווח עובדתי – "בדיוק שבוע עבר מאז פתיחת שנת הלימודים והנה איום נוסף בשביתה. מדובר על יום שישי הקרוב, שביתה בת שעה אחת, מגני הילדים ועד התיכונים" – הידיעה מספקת מידע אודות שביתה שתתקיים, עובדה חסרת פרשנות.

כמו כן ישנה פרשנות וביקורת על השלטון – "דובר על חוסר של 450 מיליון שקלים. כשהאוצר ומשרד החינוך החליטו איך לפתור את אותו משבר תקציבי, הם בעצם ביטלו את בית הספר של החגים בחנוכה הקרוב, אותם חמישה ימים שכל כך נלחמנו עליהם שבהם ההורים יוכלו לצאת לעבוד ולילדים יהיו מסגרות, אז זה מבוטל לעת עתה" – יש בכתבה התייחסות לנתונים נוספים והבעת פרשנות וביקורת.

"בהנהגה ההורית אומרים שזה פלסטר, זה לא פתרון אמיתי. אנחנו נצטרך להמשיך ולשלם עוד מחירים, אנחנו לא מוכנים לזה. אנחנו רוצים פתרונות אמיתיים" – בידיעה יש מתן במה לארגון הנהגת ההורים, כדי שקולם ישמע טרם ההפגנה ויוכלו להגיע איתם להסכם.

⁸ "בשל מחסור של 450 מ' שקל בחינוך המיוחד: שביתה של שעה בבתי הספר והגנים" / יעל אודם / חדשות ערוץ 12 / 08.09.19

https://www.mako.co.il/news-channel2/Channel-2-Newscast-q3_2019/Article-1a7827a99e11d61027.htm

13.08.19

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא בג"ץ.

הצג: בג"ץ (בית משפט גבוה לצדק) הוא אחד מתפקידיו של בית המשפט העליון. במסגרתו מתאפשר לתושבים ולאזרחים לעתור בנוגע לפעולות של גורמים ציבוריים או שלטוניים בכל נושא. לבג"ץ יש הסמכות לפעול בכל תחום שאינו בסמכות בתי המשפט האחרים. הוא מהווה ערכאה ראשונה ואחרונה בסוגיות בהן הוא מטפל והוא פועל באמצעות צווים. תפקידי בג"ץ הם הגנה על האדם, האזרח וחזיונותיהם מפני עוולות מצד השלטון, יצירת תקדימים משפטיים ושמירה על עקרונות הדמוקרטיה. בכך הוא משמש גם כמנגנון פיקוח וביקורת פורמלי.

הסבר: "בג"ץ דחה בשבוע שעבר, כצפוי, שתי עתירות נגד האפשרות של בתי ספר לגבות תשלומי הורים בעבור תל"ן". אזרחים שחשו שנעשה עוול כלפיהם מצד גורמים שלטוניים הגישו עתירה לבג"ץ במטרה לשנות את מדיניות הממשלה. בכך בג"ץ מממש את תפקידו בקבלת עתירות מאזרחים נגד רשויות השלטון.

תפקידי התקשורת: (דיווח עובדתי) "בג"ץ דחה בשבוע שעבר, כצפוי, שתי עתירות נגד האפשרות של בתי ספר לגבות תשלומי הורים בעבור תל"ן" – הכותב מדווח על אירוע שהתרחש

(פרשנות וביקורת על השלטון). "בכך העניקו השופטים הכשר נוסף לאי-השוויון ההולך וגדל בשם חופש הבחירה והשאיפה למצוינות", "ב-1984 פתח חוזר מנכ"ל משרד החינוך את הדלת באופן רשמי והביא לעולם את רפורמת הניהול העצמי..." – בכתבה מצוייה פרשנות וביקורת על המהלך של בג"ץ וכן גם נתונים משנים קודמות על מערכת החינוך

(מתן במה). "הכותב הוא דוקטורנט בבית הספר לחינוך באוניברסיטת תל-אביב ומלמד באוניברסיטה הפתוחה ובבית"ה" – הכותב אינו עיתונאי ממערכת העיתון אלא מומחה בתחום החינוך ולכן הכתבה מהווה טור דעה

⁹עכשיו אף אחד כבר לא מנסה להסתיר: מערכת החינוך מקדמת אי-שוויון" / דורון טימור / גלובס / 13.08.19

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001296972>

כתבה 4: "כמעט לא היו לי חיים, צריך להיות זמין 24/7": האנשים שוויתרו על שכר גבוה לטובת קריירה חדשה

- וברחו¹⁰ / סיון קלינגבייל, ליאור דטל / דה-מרקר / 09.08.19

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא זכויות עובדים ותנאי העסקה.

הצג: זכויות אלה מוענקות על-ידי המדינה כחלק מהזכויות החברתיות ע"י הקצאת משאבים במטרה להבטיח רמת חיים בסיסית. הן מחייבות בחוק את המעסיקים להעניק לעובדים תנאי עבודה בסיסיים והוגנים. לזכויות העובדים כמה מרכיבים, וביניהם הגבלת מספר שעות העבודה. היקף הזכויות האלה תלוי במדיניות הכלכלית-חברתית של המדינה.

הסבר: " כל יום הייתי צריכה להגיע לכיתה ב-7:40 ולחכות לתלמידים", מספרת דניאל. 'זאת הייתה הדרישה. אפס גמישות. יש לי מבחנים לבדוק, יש לי דברים לעשות. הדרישה היא שזה יהיה רק בבית הספר. הרגשתי שכל הזמן רוצים שאפגין נוכחות' ". הדוברת מציגה מציאות בה דורשים ממנה נוכחות וזמינות בכל רגע. הדרישה מנוגדת לחוק המגביל את שעות העבודה היומיות. לכן תנאי ההעסקה שלה נפגעים.

תפקידי תקשורת: דיווח עובדתי "חמישית מהמורים בישראל פורשים מתפקידם לאחר שלוש שנים, חלקם עובדים שעברו הסבה להוראה והגיעו עם מוטיבציה לשנות ונכונות לוותר על השכר", "ב-2016-2018 הוסבו כ-150 אקדמאים להוראה מדי שנה, ובשנת הלימודים האחרונה (תשע"ט) הוסבו 185", "דו"ח טאליס אודות הוראה של ה-OECD, שפורסם ביוני 2018, מגלה כי מורים רבים בישראל מגיעים מדי בוקר לזירה של מאבקים ואלימות: כ-13% ממנהלי בתי הספר בישראל דיווחו על אלימות פיזית בקרב תלמידים, לעומת 2% בלבד מהמנהלים ב-OECD; וכרבע מהמנהלים בישראל דיווחו על אלימות מילולית ואיומים תכופים בקרב התלמידים, לעומת 14% בלבד במדינות OECD"

מתן במה- " הכיתות צפופות, קשה מאוד ללמד, התלמידים לא רוצים ללמוד' מספרת איריס, שמעידה על עצמה שהגיעה למערכת החינוך מתוך רצון לעשות טוב בעולם ולהרגיש שהיא תורמת" - כותב הכתבה מביא את דבריהם של מורים רבים ובכך נותן להם במה להביע את דעתם.

¹⁰ "כמעט לא היו לי חיים, צריך להיות זמין 24/7": האנשים שוויתרו על שכר גבוה לטובת קריירה חדשה - וברחו / סיון קלינגבייל,

ליאור דטל / דה-מרקר / 09.08.19 <https://www.themarket.com/news/education/premium-MAGAZINE->

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא מגזר שלישי.

הצג: המגזר השלישי הוא ארגונים הפועלים ללא מטרות רווח, למען עשייה חברתית ומציעים פתרונות ושירותים לאזרחים שהמגזר הציבורי לא יכול לפתור את בעיותיהם המגזר השלישי הוא חלק ממנגנון פיקוח בלתי פורמלי וממערבות האזרחים בשלטון.

הסבר: "לקראת פתיחת שנת הלימודים פירסמה הקואליציה לאוטונומיה בחינוך את התוכנית להבראת מערכת החינוך, שבניגוד לתוכניות אחרות אינה מציעה להגדיל את תקציבי מערכת החינוך, אלא מבקשת דבר פשוט אחד: לשחרר". הקואליציה לאוטונומיה בחינוך הינה גוף שאינו משתייך למגזר הציבורי. זהו ארגון התנדבותי חברתי שפרסם תוכנית ובה הצעה לפעולה עבור משרד החינוך המשותף למגזר הראשון.

תפקידי תקשורת: פרשנות וביקורת על השלטון. "מה ששכחו לספר במשרד החינוך זה כי כבר כיום, תחת שליטתו הריכוזית של משרד החינוך, הפערים רק גדלים והולכים". הכותבת מביעה דעה וביקורת על משרד החינוך.

¹¹ בשם השוויון, משאירים את תלמידי ישראל בתחתית" / ריקי ממן / דה-מרקר / 01.09.19

<https://www.themarker.com/blogs/ricky-maman/BLOG-1.7773662>

כתבה 1: " 'לאיש לא אכפת': זינוק בפערי ההשכלה בין יהודים לערבים" ¹² / סיון קלינגבייל וליאור דטל / דה-מרקר / 11.12.19

מרקר / 11.12.19

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא ממשלה.

הצג: הממשלה היא הרשות המבצעת של המדינה והיא אחראית על קביעת מדיניות ויישומה בכל תחומי החיים במדינה. בתחום החקיקה הממשלה יוזמת הצעות חוק ממשלתיות, עוסקת בחקיקת משנה של צווים ותקנות וקובעת תקנות לשעת חירום. לממשלה "סמכות שיורית" לפעול בכל תחום, אלא אם החוק מונע זאת ממנה או מטיל את הסמכות על גורם אחר.

הסבר: "למרות טענות המל"ג להצלחה, בפועל פערי ההשכלה רק הלכו והעמיקו ב-20 השנים האחרונות. ההשלכות הן כי פערי השכר של הגברים הערבים בהשוואה ליהודים לא הצטמצמו ב-20 השנים האחרונות – למרות המאמצים שהשקיעה בכך הממשלה." אחד מתפקידיה של הרשות המבצעת היא קביעת מדיניות ויישומה בתחומי חיים שונים במדינה. כאן המאמצים שהממשלה השקיעה בניסיון לצמצום הפערים היא ביטוי לתפקידה. הממשלה קבעה מדיניות חדשה בתחום החברתי כלכלי ויישמה אותה.

תפקידי התקשורת: דיווח עובדתי. "המחקר, שפורסם אתמול (ג'), מעלה כי הפער בין שיעור היהודים והערבים בוגרי תואר ראשון גדל בצורה משמעותית: מ-23% ב-2000 ל-38% ב-2017. על פי המחקר, גם מי שמצליח להתקבל לאקדמיה מקרב האוכלוסייה הערבית מתקשה לסיים את לימודיו, ושיעור הנשירה – בעיקר של הגברים – גבוה מאוד." הכתבה מציגה מספר מחקרים ואת תוצאותיהם. הנתונים מוצגים בצורה אובייקטיבית וללא הבעת עמדה כלשהי, לכן תפקיד התקשורת כאן הוא **דיווח עובדתי**.

פיקוח וביקורת על השלטון ומתן במה "כל ההתנהלות של מערכת החינוך היא כאילו לאיש לא אכפת. אם למישהו ממקבלי ההחלטות זה יהיה באמת חשוב, והוא ישים יעדים שבאמת יקדמו את החברה הערבית – זה ייראה אחרת. אבל כנראה שזה לא מספיק חשוב", אומרת תחאוכו. "הכותב מביא את דברי ד"ר מריאן תחאוכו, שמביעה את עמדתה בעניין ומעבירה ביקורת על השלטון.

¹² " 'לאיש לא אכפת': זינוק בפערי ההשכלה בין יהודים לערבים" / סיון קלינגבייל וליאור דטל / דה-מרקר / 11.12.19

כתבה 2: "מבחני פיז"ה: פערים גדולים בין תלמידים דוברי עברית לתלמידים דוברי ערבית" (8:32 – 11:24) /

אוריה אלקיים / כאן חדשות – תאגיד השידור הישראלי / 03.12.19

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא שר – אחריות מיניסטריאלית

הצג: כל שר מתווה מדיניות למשרד שעליו הוא מופקד. נתון בידיו כוח ביצועי, והוא שולט באופן ישיר בפעילות השלטון בתחומים עליהם הופקד. השרים משמשים כתובת לפניות הציבור בנושאי המשרד עליהם הם מופקדים.

האחריות המיניסטריאלית של שרים היא אחריות של כל שר על המשרד שלו. השר אחראי בפני ראש הממשלה כמו גם בפני הכנסת והציבור בתחום משרדיהם. לאחריות המיניסטריאלית משמעות כפולה – אחריות כוללת על כל המתרחש במשרד, אפילו אם נעשה דבר שלא בהסכמתו או ידיעתו של השר (האשמה אינה מוטלת על השר אבל הוא נדרש לנקוט צעדים בנושא), ואחריות אישית על מחדלים ומעשים אישיים של השר בתחום משרדו. השר חייב לתקן את המחדלים שנעשו במסגרת משרדו.

הסבר: "רפי פרץ (שר החינוך): "משרד החינוך השקיע רבות במגזר והנתונים לצערי, אינם הולמים את זה. לנוכח תמונת המצב, הנחיתי את מנכל המשרד מר שמואל אבואב, למנות צוות עבודה לגיבוש תוכנית מקיפה על מנת לחזק את מערכת החינוך בחברה הערבית, בדגש על לימודי המתמטיקה השפה והמדעים."

בכתבה מובאים דברי שר החינוך רפי פרץ, לפיהם בעקבות המחדל במערכת החינוך הוא הנחה את מנכ"ל המשרד שתחת אחריותו למנות צוות עבודה לגיבוש תוכנית על מנת לטפל בעניין. ראשית, עצם הפנייה בטענה לשר ממחישה את היותו הכתובת לפניות הציבור בנושא החינוך מעיד על האחריות ששר החינוך לוקח על משרדו. שנית, השר נוקט צעדים על מנת לטפל במחדל הקשור למשרדו. זהו ביטוי לאחריותו המיניסטריאלית של השר.

תפקיד התקשורת: **דיווח עובדתי** "כך למשל במקצוע המדעים מדורגת ישראל מתחת לממוצע. במקום ה-42 מתוך 78 מדינות שדירג ה-OECD..." "גם בקריאה מדורגת ישראל במקום ה-37 מתוך 77 מדינות שהשתתפו במחקר, כאן כבר הפער בין תלמידים דוברי עברית לדוברי ערבית עצום. 506 נקודות לעומת 362 בלבד." בכתבה מוצגים עובדות ונתונים רבים, ועל כן ניכר שתפקיד התקשורת כאן הוא בעיקר **דיווח עובדתי** אודות הנתונים.

¹³"מבחני פיז"ה: פערים גדולים בין תלמידים דוברי עברית לתלמידים דוברי ערבית" / אוריה אלקיים / כאן חדשות – תאגיד השידור

הישראלי / 03.12.19

<https://www.youtube.com/watch?v=15UzqMVuL7k&list=PLKU94MaFRcfKwhud9Ur93u-tnaRNJGo0B&index=9>

כתבה 3: "בג"ץ קבע שמשרד החינוך רשאי לגבות תשלומי הורים: אין להקריב מצוינות לטובת שוויון"¹⁴ / שירה

קדרי-עובדיה / הארץ / 07.08.19

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא בית משפט גבוה לצדק (בג"ץ)

הצג: בג"ץ הוא אחד מתפקידיו של בית המשפט העליון. הוא מאפשר לתושבים ואזרחים לעתור בנוגע לפעולות של גורמים ציבוריים או שלטוניים בכל נושא. לבג"ץ יש הסמכות לפעול בכל תחום שאינו בסמכות בתי המשפט האחרים. הוא מהווה ערכאה ראשונה ואחרונה בסוגיות בהן הוא מטפל. בנוסף, בג"ץ פועל באמצעות צווים ולא באמצעות ענישה. למשל, כאשר מוגשת עתירה ובית המשפט שוקל לקבלה, הוא מוציא צו על תנאי שמזמין את הצד המשיב לנמק את מהלכיו.

הסבר: "בג"ץ דחה את העתירות לביטול תשלומי ההורים במערכת החינוך וקבע כי למשרד החינוך סמכותה חוקית לגבותם."

בג"ץ, כאמור, מאפשר לתושבים לעתור בנוגע לפעולות של גורמים שלטוניים, במקרה הזה למשל – עתרו אזרחים בנוגע לתשלומי ההורים במערכת החינוך. הקביעה של בג"ץ בעניין הייתה דחייה של העתירות שהוגשו. בכך קבע בג"ץ את חוקיות הגבייה של תשלומי ההורים.

תפקיד התקשורת: **דיווח עובדתי** "פסק הדין ניתן היום (רביעי) בנוגע לשתי עתירות שהוגשו נגד תשלומי ההורים..."

"חוזר מנכ"ל מתיר לבתי הספר הללו לגבות עוד 1,150 שקלים לשנה לתלמיד עבור תוכנית הלימודים התורנית בבית הספר היסודי, ועד 2,300 שקלים לשנה בבית הספר התיכון..."

הכתבה הינה אובייקטיבית, היא מספקת מידע ומדווחת אודות מקרים, עובדות ונתונים. על כן תפקידה הוא בעיקר **דיווח עובדתי**.

¹⁴"בג"ץ קבע שמשרד החינוך רשאי לגבות תשלומי הורים: אין להקריב מצוינות לטובת שוויון" / שירה קדרי-עובדיה / הארץ /

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא הזכות לשוויון

הצג: הזכות לשוויון היא זכותו הטבעית של כל אדם לקבל יחס זהה ושווה לזולתו. זכות זו נובעת מן ההכרה כי כל בני האדם נולדו שווים זה לזה. המדינה מחוייבת לפעול בהתאם לעקרון השוויון וכן כל התייחסות שונה של השלטון מכל סיבה לא מוצדקת (כגון צבע עור, גזע, דת ומין) הינה אפלייה אסורה. יישום ערך השוויון מתבטא באופן שונה בין מדינה למדינה. דוגמה לכך ניתן לראות בגישות הכלכליות-חברתיות השונות בין מדינה למדינה.

הסבר: "המבחן הפסיכומטרי נחשב חסם עבור סטודנטים ערבים וממוצע הציונים הכללי שלהם בו נמוך יותר. במשך שנים נשמעת ביקורת על האופן שבו הבחינה הפסיכומטרית אינה מותאמת לאוכלוסיות מיעוט."

עצם הקיום של פער בין האוכלוסייה הערבית לשאר האוכלוסייה מהווה פגיעה בזכות לשוויון שלהם. בנוסף, נטענת הטענה שהבחינה הפסיכומטרית אינה מותאמת לאוכלוסיות מיעוט, כלומר אין יחס שווה במבחן הפסיכומטרי בין היהודים לערבים ומכאן שנפגעת הזכות לשוויון של אוכלוסיות אלה. הבחינה הפסיכומטרית אינה שוויונית כלפי כלל האוכלוסייה וגורמת לפערים באוכלוסייה (חסם כלפי ערבים).

תפקידי התקשורת: "...ממוצע הציון הפסיכומטרי של הסטודנטים הערבים להוראה ב-2018 הסתכם ב-446 בלבד, בדיוק כפי שהיה ב-2006. זאת, בהשוואה לציון ממוצע של 538 בקרב סטודנטים להוראה בזרם הממלכתי-דתי ו-509 בקרב סטודנטים להוראה מהזרם הממלכתי."

בכתבה מוצגים נתונים רבים, אין ניתוח של נתונים אלו והם מובאים לקורא בצורה אובייקטיבית. לכן תפקיד התקשורת כאן הוא **דיווח עובדתי**.

¹⁵"היכן נולדים פערים חברתיים? בואו נתחיל ברמת המורים" / ליאור דטל / דה-מרקר / 22.08.19
<https://www.google.com/amp/s/www.themarker.com/amp/news/education/premium-1.7730250>

כתבה 5: "שיעור הנשירה מהתיכון ירד משמעותית, אך הפערים בין המגזרים עדיין גדולים"¹⁶ / שירה

קדרי-עובדיה / הארץ / 25.09.19

ציין: המושג מתחום האזרחות הוא מדיניות של העדפה מתקנת

הצג: במסגרת מדיניות העדפה מתקנת, מוענקת הטבה לקבוצה או אוכלוסייה מקופחת, במטרה לצמצם פערים בחברה ולקדם שוויון. ההטבה מוענקת למשך זמן מוגבל, כאשר מגיעים למצב של שוויון היא מופסקת.

הסבר: "בשנים האחרונות החל משרד החינוך ליישם מדיניות של תקצוב דיפרנציאלי – המעניקה העדפה בחלוקת שעות הלימוד ובמשאבים נוספים לבתי ספר שבהם תלמידים מרקע סוציו-אקונומי חלש."

מדיניות התקצוב של משרד החינוך תואמת בדיוק למדיניות של העדפה מתקנת. משרד החינוך מעניק שעות לימוד ומשאבים כלומר הטבות / יחס מועדף, לבתי ספר שבהם תלמידים מרקע סוציו-אקונומי חלש, קבוצות חלשות בחברה – שמהווים אוכלוסייה מקופחת. ההטבה ניתנת במטרה לצמצם פערים ולהגיע לשוויון.

תפקיד התקשורת: "לפי הנתונים, שנאספו בין השנים 2003 ל-2017, בשנת 2008 עמד שיעור הנשירה בכלל האוכלוסייה על 10.1% ואילו בשנתון 2017 היה שיעור הנושרים 7.6% – ירידה של כ-25%..."
"בקרב הבנים ירד שיעור הנושרים מ-11.3% ב-2008 ל-7.1% ב-2017 – ירידה של כ-40%..."

הכתבה מרבה בציון נתונים יבשים, אחוזים, תוצאות מחקרים ועובדות. על כן ניכר שתפקידה הוא **דיווח עובדתי** אודות המצב הנוכחי.

¹⁶"שיעור הנשירה מהתיכון ירד משמעותית, אך הפערים בין המגזרים עדיין גדולים" / שירה קדרי-עובדיה / הארץ / 25.09.19

<https://www.google.com/amp/s/www.haaretz.co.il/amp/news/education/premium-1.7897483>

07.08.19 /

ציין: התנגשות בין זכויות

הצג: הזכויות הן אינן מוחלטות לא פעם מתקיימת התנגשות ואף סתירה בין זכויות שונות. באף חברה מעשית לא ניתן לקיים את הזכויות באופן מוחלט.

במקרים בהם מתקיימת התנגשות בין זכויות או בין זכות לבין אינטרס ציבורי, נדרש מנגנון של שקלולים ואיזונים לפי נקבע האיזון הסביר בין הזכויות והפגיעה המידתית בכל אחת מהן. הסיבות הבסיסיות להגבלת הזכויות של אדם הן כאשר מימוש זכויות אלה פוגע בזכויות או באינטרסים של הציבור.

הסבר: "בפסק הדין קבעו השופט יצחק עמית, דוד מיניץ ואלכס שטיין כי לגביית התשלומים יש הצדקה מהותית וכי למרות שהם עלולים להביא לאי שוויון ולפגיעה בתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, אין מקום להתערב באיזון שהתווה משרד החינוך בין הזכות לשוויון לבין הזכות לאוטונומיה בחינוך וזכותם של ההורים להשפיע על החינוך הניתן לילדיהם". בדיון השופטים נדרשו לקבוע את הפגיעה המידתית המותרת בזכות לשוויון בכדי לאפשר להורים להשפיע על חינוך ילדיהם. השופטים מציינים בפסק דינם כי אכן ישנה סכנה לפגיעה בשוויון בעת גביית תשלומי הורים במערכת החינוך, אך ישנה הצדקה מספקת לאפשר גביית תשלומים אלו שכן להורים ישנה הזכות להשפיע על החינוך שניתן לילדיהם. ישנה התנגשות בין הזכות לחינוך לזכות ההורים על חינוך ילדיהם.

תפקידי התקשורת: "בית המשפט העליון דחה היום (רביעי) עתירות לביטול שני חוזרי מנכ"ל המסדירים תשלומי הורים מסוג "תל"ן" (תוכנית לימודים נוספת) ו"רכישת שירותים מרצון". בעתירות שהוגשו ב-2014 ו-2015 ע"י שמעון ג'קלין ופרופ' גבריאל סלומון נטען כי תשלומי ההורים יוצרים מצב בו חלק מתכני החינוך הציבורי ניתנים רק לתלמידים שיד הוריהם משגת, וכי מכך נובעת פגיעה שאינה מידתית ושאינה סבירה בזכות לשוויון בחינוך. עוד נטען כי משרד החינוך אינו פועל להצבת מגבלות על תשלומי ההורים, ומאפשר למוסדות חינוך לגבות אלפי שקלים בשנה עבור הלימודים". בכתבה מדווח אודות פסיקה עדכנית של בית המשפט, מטרתה היא לדווח לציבור על אירועים בהם יש לו עניין, כדוגמת פסיקת בג"ץ בנוגע לתשלומי הורים. בנוסף מובאים דבריו של עו"ד הרן רייכמן ביחס לנאמר בכתבה, "עו"ד הרן רייכמן, הקליניקה למשפט ומדיניות חינוך בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, התייחס לכך...". על כן היא מתפקדת כדיווח ומתן במה.

¹⁸ "לא פוגע בשוויון": בג"ץ אישר לבתי הספר לגבות תשלומי רשות מההורים" / עפר לבנת / מעריב / 07.08.19

ציין: בג"ץ

הצג: בג"ץ (בית דין גבוה לצדק) הוא אחד מתפקידיו של בית המשפט העליון בירושלים. בצ"ג מאפשר לכל אדם\ארגון לעתור כנגד הרשויות\גופים ציבוריים אשר לדעתו ביצעו עוול אשר פגע או פוגע בזכויותיו. בג"ץ הוא הערכאה הראשונה והאחרונה בנושאים בהם הוא מטפל. פעילותו של בג"ץ מתבצעת בעזרת צוים. לדוגמה, כאשר מחליט בג"ץ להוציא צו ביניים, מחייב את המשיבה בעתירה(הרשות הציבורית) להקפיא את המצב הקיים עד לסיום הדיון בעתירה (ניתן במקרים בהם מדובר בצעדים בלתי הפיכים של הרשויות).

הסבר: "ההחלטה התקדימית של שופטי בג"ץ מראשית החודש היא בבחינת אור ירוק להגברת לחצי ההפרטה בחינוך. בפסק הדין בעתירה בסוגיית תשלומי הורים כתבו השופטים כי מדובר בהתגוששות 'בין שני ענקים' – ערך השוויון בחינוך לעומת 'רצונם הטבעי של הורים להעשיר את חינוך ילדיהם'. אף שבפתח פסק הדין נקבע, כי 'אף אחד משני ערכים אלה אינו יוצא כשידו על העליונה', הפסיקה מעודדת למעשה את 'הרצון הטבעי' של הורים ומפנה עורף לערך השוויון בחינוך". קבוצת הורים החליטה לעתור לבג"ץ לאחר שהרגישו כי תשלומי ההורים שנדרשים מהם ע"י מערכת החינוך הינם בגדר עוולה ופגיעה בזכות לשוויון. מכיוון שהגוף נגדו עתרו ההורים הינו ציבורי שלטוני, משרד החינוך הם עתרו לבגצ שתפקידו לקבל עתירות מאזרחים על עוולות שלדעתם רשות שלטונית פגעה בהם.

תפקידי התקשורת: **פיקוח וביקורת על השלטון** "החלטת בית המשפט העליון החודש פותחת את הדלת להשפעות ההרסניות של כוחות השוק על החינוך. מן הראוי שהמערכת הפוליטית והמערכת המשפטית יתגייסו לנקוט מדיניות מאוזנת בנושא שהנו כה מהותי לחוסנה של החברה הישראלית". הכתב מעביר ביקורת כלפי בג"ץ. הוא מפציר הן במערכת המשפטית והן במערכת הפוליטית לנקוט צעדים בכדי לשנות את המדיניות שאישר בג"ץ. בכתבתו הוא מסתמך על אירועים עדכניים ועל נתונים משנים עברו, הוא מרחיב מעבר לנתונים ומחווה את דעתו באופן ברור, על כן מדובר בכתבה שמטרתה העברת ביקורת על השלטון.

¹⁹בג"ץ נגד שוויון בחינוך" / עמי וולנסקי / הארץ / 22.08.19 - <https://www.haaretz.co.il/opinions/premium-1.7731783>

ציין: זכויות כלכליות-חברתיות

הצג: הזכויות כלכליות-חברתיות מוענקות ע"י המדינה במטרה להבטיח רמת חיים בסיסית, אנושית ומכבדת. הזכויות הכלכליות חברתיות כוללות את הזכות לשירותי בריאות, לחינוך, לביטחון סוציאלי ולרמת חיים בסיסית, לדיוור, זכויות עובדים וכו'. את הזכויות הללו מעניקה המדינה בדרך של הקצאת משאבים ושירותים. בכל מדינה, ישנה גישה חברתית כלכלית שונה ולכן כל מדינה מעניקה זכויות אלה בדרכים ובהקפים שונים.

הסבר: "מהתוצאות עולה, כנטען ב-OECD, שתלמידי ישראל אינם מוכנים לשוק העבודה של המאה ה-21, ואינם מקבלים חינוך שיעזור להם להפוך לאזרחים מתפקדים בהתאם". תוצאות מבחן פיז"ה משקפות תמונת מצב לפי בישראל, האזרחים אינם זוכים ליהנות מן הזכות לחינוך ביחס למקביליהם בארגון המדינות המפותחות, OECD. הזכות לחינוך היא אחת מהזכויות החברתיות כלכליות, שירותים שהמדינה מעניקה לתושביה על מנת להבטיח רמת חיים בסיסית.

תפקידי התקשורת: **פיקוח וביקורת על השלטון ומתן במה** בעיניי, הנתון השני הוא תמרור אזהרה אדום לעתיד ישראל כמדינה דמוקרטית בעלת כלכלה משגשגת ואזרחים מתפקדים. אם ישראל היא אכן מעצמה ביטחונית, ניתן להסיר את החשש שהמדינה עומדת בפני איום קיומי-ביטחוני. נכון שהסכסוך הישראלי-פלסטיני והחזית מול איראן, נמצאים במצב בכי רע, אולם הם אינם מהווים סכנה קיומית". הכתב מעביר ביקורת כלפי בג"ץ. הוא מפציר הן במערכת המשפטית והן במערכת הפוליטית לנקוט צעדים בכדי לשנות את המדיניות שאישר בג"ץ. הכותבת מסתמכת על אירועים עדכניים ועל נתונים משנים עברו, היא מרחיבה מעבר לנתונים ומחווה את דעתה באופן ברור. הכותבת הינה כותבת אורח בעיתון, ועל כן מדובר בכתבה שמטרתה לתת **במה**.

²⁰דעה: מערכת החינוך בישראל – סכנה ברורה ומיידית" / ד"ר נועה לביא / גלובס / 11.12.19

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001310658>

ציין: שר - אחריות מיניסטריאלית

הצג: לכל שר בממשלה כוח רב הנובע מתוקף השפעתו כמתווה המדיניות בתחום עליו הוא אחראי. יחד עם כוחו הרב יש לו גם אחריות כלפי הכנסת והממשלה ביחס לנושאים שבתחום משרדו ולפעולות סגל עובדיו, אף אם נעשו שלא בידעו. חובתו של שר לדווח לכנסת על פעולות משרדו, להשיב על שאלות (פניות מחברי הכנסת האחרים או מאזרחים) ועל הצעות לסדר היום הקשורות לתחום משרדו, וכן לתקן בעיות שבתחום משרדו. האחריות המיניסטריאלית היא ציבורית בלבד ולא משפטית. לעומת זאת, לשר ישנה אחריות משפטית ביחס למעשים או מחזלים שביצע בעצמו.

הסבר: "שר החינוך רפי פרץ אמר: 'משרד האוצר לא יכול לשבת בחיבוק ידיים מול המשבר המתחולל בחינוך המיוחד - אלפי תלמידים לא מקבלים את הצרכים שלהם הם זקוקים. מנכ"ל משרדי שמואל אבואב וכל הדרג המקצועי של המשרד עמלים כבר שבועות על מנת למצוא פתרון, אך פתיחת השנה עלולה להשתבש אם התקציב לא יעבור. אני קורא לראש הממשלה להתערב בנידון, יש כאן תלמידים שזה חיים ומוות עבורם". בכתבה מובאים דבריו של שר החינוך, הרב רפי פרץ. עצם הבאת דבריו, והפנייה אליו בנושא זה משקף את האחריות המיניסטריאלית של השר על משרדו וזאת כי הוא אחראי בפני הציבור. הוא זה שמשיב על פניות העולות מן הציבור בנושא הקשור למשרדו.

תפקידי התקשורת: " וכך מתברר כי משרד החינוך העביר בין היתר 73 מיליון שקלים לתוכניות למבוגרים (אף שחוק חינוך חובה לא חל עליהם), 30 מיליון שקלים למתן שיעורי תורה בחינוך הבלתי פורמלי, 25 מיליון שקלים לחינוך יהודי בתפוצות, 23 מיליון שקלים לשעות תגבור בבגרות ללימודי יהדות, 22 מיליון שקלים עבור מדרשות להעמקת הזהות היהודית מגיל 6, ו-12 מיליון שקלים עבור תשלום שכר לרבנים במוסדות חינוך". בכתבה מובאים נתונים עדכניים אודות תקציב משרד החינוך על רקע המשבר בתקציב החינוך המיוחד. בנוסף, הכותב מביא דיווחים מתוך ישיבות הוועדה לחינוך בכנסת. הכותב גם מפרש ומסביר חלק מן הנתונים והדיווחים שהציג. לכן בכתבה יש **דיווח עובדתי וגם פרשנות.**

²¹"משבר תקציב החינוך המיוחד: עשרות מיליונים להעצמה רוחנית ושכר רבנים בבתי ספר" / אדיר ינקו / 14.08.19

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5569129,00.html>

כתיבת טיעון

טענתנו היא: חינוך ושוויון הינם ערכי יסוד במדינת ישראל. מאז ומעולם קיים קושי ביישום השוויון בחינוך. במהלך השנים משרד החינוך ניסה לפתור את הבעיה הזו במספר דרכים, אך המציאות מעידה כי פתרונות אלו אינם טובים שכן כיום הפערים בחינוך גדולים מאי-פעם. נושא הפערים בחינוך נובע מפגיעה בזכות לשוויון שהיא חלק ממדיניות השלטון.

נימוקים: נתוני מבחן פיז"ה העולמי האחרון (אלקיים 2019) מראים על פערים גדולים בין מגזרים שונים בארץ ובין קבוצות בעלות רקע סוציו-אקונומי שונה. כך מראים גם נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לפי הנתונים, הפערים בין מרכז ופריפריה באחוזי הזכאות לבגרות הם כ-10%.

בכתבות שניתחנו ניתן למצוא דיווחים על נתונים הישגיים ותקציביים רבים המראים על הישגים נמוכים בהשוואה לעולם²² וגם על פערים בתוך המדינה²³. יתר על כן, ניתן למצוא ביקורת מרובה על מערכת החינוך²⁴ ועל שר החינוך, בתחום הניהולי והתקציבי.

יש להדגיש כי הפערים ממשיכים וגדלים למרות הצעות רבות לפתרון. מספר פעמים הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק המציעה הסדרה חוקתית של השוויון בחינוך, ללא הצלחה. יתרה מזאת, תוכניות רבות לחיזוק אוכלוסיות מוחלשות הוצאו לפועל על-ידי משרד החינוך, אך גם הן לא צלחו. בין התוכניות הללו ניתן למצוא תקצוב דיפרנציאלי לטובת בתי ספר מהפריפריה והמגזרים הערבים והחרדים, כל זאת על סמך הראייה המפרידה ומשווה בין הקבוצות השונות בחברה.

מסקנתנו היא: יש לשקול מתן אוטונומיה לבתי הספר ולצמצם בירוקרטיה במקום למצוא פתרונות על סמך השוואות מגוריות וחברתיות-כלכליות. אנו מציעים את גישת האוטונומיה בחינוך²⁵. לפי גישה זו, יש להעביר את מרכז קבלת ההחלטות ממשרד החינוך הארצי לרשויות הערים ולבתי הספר. גישה זו מתבססת על מחקר של ארגון ה-OECD, לפיו החלטות כדוגמת תכנון הלמידה, ארגון הלמידה, ניהול כוח האדם והמשאבים, ועוד צריכות להתבצע ברמה הקרובה ביותר לתלמידים ברמת בתי הספר/רשויות הערים על מנת לאפשר קיום מערכת מותאמת ויעילה לכל תלמיד. תוצאות המחקר מראות שהישגי התלמידים משתפרים כתוצאה ממדיניות אוטונומית שכזו. באמצעות גישת

²² מתוך כתבה 1 שהובאה ע"י תלמיד א'.

²³ מתוך כתבה 5 שהובאה ע"י תלמיד ב'.

²⁴ מתוך כתבה 4 שהובאה ע"י תלמיד ב'.

²⁵ מתוך מכתבה 5 שהובאה ע"י תלמיד א'.

האוטונומיה בחינוך ניתן יהיה לקדם את בעיקר את ערך השוויון , הישגיות , וסולידריות חברתית. ערכים שאנחנו מאמינים שהם חשובים להתפתחות החינוך ויובילו לשוויון הזדמנויות אמיתי בין כלל ילדי ישראל.

אנו מאמינים כי על מנת לפתור בעיה מורכבת כמו בעיית השוויון בחינוך, יש לגייס את מיטב המוחות של משרד החינוך וועדת החינוך של הכנסת, ולהעלות פתרונות חדשים ומקוריים לבעיה. אנו מציעים לוועדה לבחון לעומק את גישת האוטונומיה בחינוך, שאינה משווה בין מגזרים שונים וקבוצות בעלות רקע חברתי-כלכלי שונה, אלא בין תלמידים.

הצגת התוצר

אנחנו בחרנו כתוצר של העבודה שלנו להפיץ עצומה ברשת²⁶. עצומה היא פניה לאיש ציבור/רשות ציבורית שמטרתה לקדם שינוי מדיניות. על העצומה חותמים אנשים רבים בכדי להביע את רצון הציבור בפתרון הבעיה. אנחנו בחרנו להפנות את העצומה שלנו כלפי ועדת החינוך של הכנסת ומשרד החינוך, שכן הממשל הוא האחראי על זכויות האזרחים. את העצומה הפצנו באמצעות אתר "עצומה"²⁷ אתר חינוכי המאפשר להפיץ ברשת עצומות בנושאים החשובים לחברה הישראלית. את הקישור לעצומה שלנו²⁸ שלחו למשפחות ולמכרים שלנו יחד עם פסקה קצרה המסבירה אודות חשיבות הנושא, תוך כשעה, הצלחנו לאסוף את מספר היעד שלנו, 40 חתימות, דבר המעיד על חשיבות הנושא.

נוסח העצומה אותה הפצנו ברשת:

"אנו, תלמיד א' +ב' +ג', תלמידי כיתה י"ב מבית הספר XXXXXX, במסגרת מטלת הביצוע באזרחות עקבנו אחר סוגיית אי השוויון בחינוך. הממצאים העולים מעבודתנו הם כי הפתרונות הקיימים הכוללים בעיקרם תקצוב דיפרנציאלי המתבסס על מגזרים ופערים סוציו-אקונומיים אינם מתאימים למאה ה-21 והם לא פותרים את הבעיה. אנו קוראים לוועדת החינוך של הכנסת לגייס את מירב המאמצים על מנת למצוא פתרונות ברוח זמננו שיקדמו את החברה בישראל. פתרון אפשרי שאנו מציעים לוועדה לקחת בחשבון הוא מתן אוטונומיה לבתי הספר, לרשויות המקומיות ולמועצות האזורית ובכך ליצור מערכת מותאמת לכל עיר/ישוב ו/או בית ספר.

בעצומה זו אנו קוראים לכם, הציבור, לצאת מהאדישות, לחתום למען שינוי ושיפור בתחום משמעותי זה!

תודה רבה!"

²⁶ העצומה מצורפת בנספח א' – כאן יש לצרף קישור לאתר עצומה .

²⁷

²⁸

ביבליוגרפיה

ספרים:

"להיות אזרחים בישראל במדינה יהודית ודמוקרטית", משרד החינוך (2016), עמ' 179, 198.

מקורות אינטרנטיים:

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2019) "פני החברה בישראל, דו"ח מס' 11 – פערים בין מרכז לפריפריה, פרק 5 – חינוך והשכלה" אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה,

נשלף https://www.cbs.gov.il/he/publications/doclib/2019/rep_11/parto5_h.pdf,

ב16.01.2020.

אודם, י' (2019) "בשל מחסור של 450 מ' שקל בחינוך המיוחד: שביתה של שעה בבתי הספר והגנים", חדשות ערוץ 12, [https://www.mako.co.il/news-channel2/Channel-2-Newscast-q3_2019/Article-](https://www.mako.co.il/news-channel2/Channel-2-Newscast-q3_2019/Article-1a7827a99e11d61027.htm)

[1a7827a99e11d61027.htm](https://www.mako.co.il/news-channel2/Channel-2-Newscast-q3_2019/Article-1a7827a99e11d61027.htm)

אילן, ש' (2019) "מבחני פיזה 2018: ציוני התלמידים בישראל נמוכים מהממוצע ב-OECD", כלכליסט

<https://m.calcalist.co.il/Article.aspx?guid=3775025>

אלקיים, א' (2019) "מבחני פיזה: פערים גדולים בין תלמידים דוברי עברית לתלמידים דוברי ערבית", כאן חדשות – תאגיד השידור הישראלי,

<https://www.youtube.com/watch?v=15UzqMVuL7k&list=PLKU94MaFRcfKwhud9Ur93u-tnaRNJGo0B&index=9>

דגן-בוזגלו, נ' (2018) "איך, בשקט, אי השוויון בחינוך מתרחב", מרכז אדווה,

<https://adva.org/he/inequality-in-education-is-expanding>, נשלף ב16.01.2020.

דטל, ל' (2019) "היכן נולדים פערים חברתיים? בואו נתחיל ברמת המורים", דה-מרקר,

<https://www.google.com/amp/s/www.themarker.com/amp/news/education/.premium-1.7730250>

דץ, ל' (2019) "הכל נגמר בחינוך", רדיו חיפה,

<http://www.1075.fm/%D7%94%D7%9B%D7%9C>

[-D7%A0%D7%92%D7%9E%D7%A8%D7%91%D7%97%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%9A%](#)

וולנסקי, ע' (2019) "בג"ץ נגד שוויון בחינוך", הארץ,

<https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.7731783>

חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953 (1953), אתר נבו - המאגר המשפטי,

https://www.nevo.co.il/law_html/Law01/152_024.htm

טימור, ד' (2019) "עכשיו אף אחד כבר לא מנסה להסתיר: מערכת החינוך מקדמת אי-שוויון", גלובס

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001296972>

ינקו, א' (2019) "משבר תקציב החינוך המיוחד: עשרות מיליונים להעצמה רוחנית ושכר רבנים בבתי ספר",

אתר ynet <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5569129,00.htm>

לביא, נ' (2019) "דעה: מערכת החינוך בישראל - סכנה ברורה ומיידית",

גלובס, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001310658>

לבנת, ע' (2019) "לא פוגע בשוויון: בג"ץ אישר לבתי הספר לגבות תשלומי רשות מההורים", מעריב,

<https://www.maariv.co.il/news/Education/Article-712060>

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2019) "פני החברה בישראל, דו"ח מס' 11 - פערים בין מרכז לפריפריה, פרק

5 - חינוך והשכלה" אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה,

https://www.cbs.gov.il/he/publications/doclib/2019/rep_11/part05_h.pdf, נשלף

ב01.01.2016.

ממן, ר' (2019) "בשם השוויון, משאירים את תלמידי ישראל בתחתית", דה-מרקר,

<https://www.themarker.com/blogs/ricky-maman/BLOG-1.7773662>

על משמר הכנסת (2014) "הצעת חוק: לעגן בחוק את הזכות לחינוך ואת עיקרון השוויון בחינוך",

[-https://mishmar.org.il/bill/%D7%94%D7%A6%D7%A2%D7%AA](https://mishmar.org.il/bill/%D7%94%D7%A6%D7%A2%D7%AA)

[-D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%9C%D7%A2%D7%92%D7%9F%](#)

[-D7%91%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%90%D7%AA%](#)

[-D7%94%D7%96%D7%9B%D7%95%D7%AA%](#)

נשלף, [/D7%9C%D7%97%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%9A-%D7%95%D7%90%D7%AA%](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts%5C%D7%9C%D7%97%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%9A-%D7%95%D7%90%D7%AA%14%5C040%5C050%5Ce62&fileName=14050040.E62&type=2)

16.01.2020.

פסק-דין בתיקי בג"ץ 5004/14 ו-6214/15 (2019), אתר הרשות השופטת,

[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts%5C](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts%5C%D7%9C%D7%97%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%9A-%D7%95%D7%90%D7%AA%14%5C040%5C050%5Ce62&fileName=14050040.E62&type=2)

[14%5C040%5C050%5Ce62&fileName=14050040.E62&type=2](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts%5C%D7%9C%D7%97%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%9A-%D7%95%D7%90%D7%AA%14%5C040%5C050%5Ce62&fileName=14050040.E62&type=2), נשלף ב-16.01.2020.

קלינגבייל, ס', דטל, ל' (2019) "כמעט לא היו לי חיים, צריך להיות זמין 24/7": האנשים שוויתרו על שכר

גבוה לטובת קריירה חדשה - וברחו, דה-מרקר,

<https://www.themarker.com/news/education/.premium-MAGAZINE-1.7652128>

קלינגבייל, ס', דטל, ל' (2019) "לאיש לא אכפת: זינוק בפערי ההשכלה בין יהודים לערבים", דה-מרקר,

<https://www.themarker.com/news/education/.premium-1.8255245>

קדרי-עובדיה, ש' (2019) "בג"ץ קבע שמשרד החינוך רשאי לגבות תשלומי הורים: אין להקריב מצוינות לטובת

שוויון", הארץ,

<https://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.7648058>

קדרי-עובדיה, ש' (2019) "שיעור הנשירה מהתיכון ירד משמעותית, אך הפערים בין המגזרים עדיין גדולים",

הארץ,

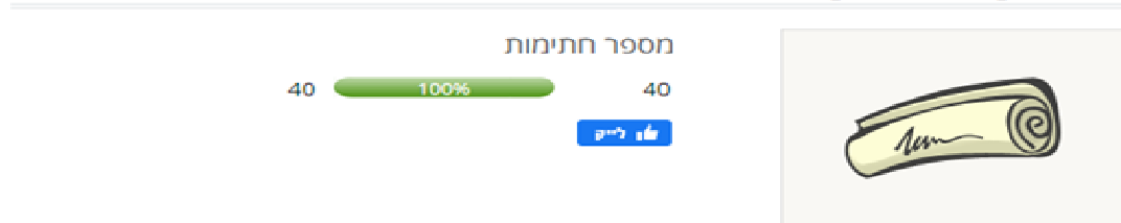
[https://www.google.com/amp/s/www.haaretz.co.il/amp/news/education/.premium-](https://www.google.com/amp/s/www.haaretz.co.il/amp/news/education/.premium-1.7897483)

[1.7897483](https://www.google.com/amp/s/www.haaretz.co.il/amp/news/education/.premium-1.7897483)

נספחים

נספח א'

שוויון בחינוך

פורסם בתאריך: 22/02/2020

אנו, תלמידי כיתה י"ב מבית הספר [REDACTED] במסגרת מטלת הביצוע באזרחות עקבנו אחר סוגיית אי השוויון בחינוך. הממצאים העולים מעבודתנו הם כי הפתרונות הקיימים הכוללים בעיקרם תקצוב דיפרנציאלי המתבסס על מגזרים ופערים סוציו-אקונומיים אינם מתאימים למאה ה-21 והם לא פותרים את הבעיה. אנו קוראים לוועדת החינוך של הכנסת לגייס את מירב המאמצים על מנת למצוא פתרונות ברוח זמננו שיקדמו את החברה בישראל. פתרון אפשרי שאנו מציעים לוועדה לקחת בחשבון הוא מתן אוטונומיה לבתי הספר ולמועצות האזורית ובכך ליצור מערכת מותאמת לכל ישוב ו/או בית ספר.

בעצומה זו אנו קוראים לכם, הציבור, לצאת מהאדישות, לחתום למען שינוי ושיפור בתחום משמעותי זה!

תודה רבה!

חדשות חינוך

"לא פוגע בשוויון": בג"ץ אישר לבתי הספר לגבות תשלומי רשות מההורים

השופטים עמית, מיץ ושטיין דחו עתירות נגד הנוהל שמאפשר לגבות תשלומים על תכני חינוך, למרות הטענות על פער שנוצר בין תלמידים ממשפחות מבוססות לכאלה שאינן

עפר לבנת 18:18 07/08/2019 2 דק' קריאה

תגיות: בג"ץ / מערכת החינוך / פערים סוציו-אקונומיים / תשלומי הורים

תלמידים נבחרים (צילום: רועי אלימה, פלאש 90)

בית המשפט העליון דחה היום (רביעי) עתירות לביטול שני חוזרי מנכ"ל המסדירים תשלומי הורים מסוג "תל"ן" (תוכנית לימודים נוספת) ו"רכישת שירותים מרצון". בעתירות שהוגשו ב-2014 ו-2015 ע"י שמעון ג'קלין ופרופ' גבריאל סלומון נטען כי תשלומי ההורים יוצרים מצב בו חלק מתכני החינוך הציבורי ניתנים רק לתלמידים שיד הוריהם משגת, וכי מכך נובעת פגיעה שאינה מידתית ושאינה סבירה בזכות לשוויון בחינוך. עוד נטען כי משרד החינוך אינו פועל להצבת מגבלות על תשלומי ההורים, ומאפשר למוסדות חינוך לגבות אלפי שקלים בשנה עבור הלימודים.

תשלומי ההורים מורכבים מתשלומי חובה ותשלומי רשות המאפשרים מדי שנה במהלך חודשי הקיץ על ידי ועדת החינוך בכנסת. בנוסף קיימים תשלומי תל"ן המתייחסים לתוכניות לימודים ייחודיות כמו בתי ספר דמוקרטיים או אנתרופוסופיים, מגמות מיוחדות כמו אמנות וטכנולוגיה ושעות העשרה ועזרי לימוד משוכללים. תשלומי "רכישת שירותים מרצון" מתייחסים לקניית שירותים משותפים כמו חוגים, תוכנות ולומדות מחשב, ספרי לימוד ופרויקטים לימודיים. מדובר בתשלומים אותם מדי שנה מנסים ארגוני ההורים לבטלם בטענה כי הם יוצרים אפליה כפי שנטען בעתירה, בין תלמידים ממשפחות מבוססות לתלמידים מרקע סוציו-אקונומי נמוך ובחודש שעבר שר החינוך הודיע כי יפעל להפחתת תשלומי ההורים והסדרתם.

בפסק הדין קבעו השופט יצחק עמית, דוד מינץ ואלכס שטיין כי לגביית התשלומים יש הצדקה מהותית וכי למרות שהם עלולים להביא לאי שוויון ולפגיעה בתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, אין מקום להתערב באיזון שהתווה משרד החינוך בין הזכות לשוויון לבין הזכות לאוטונומיה בחינוך וזכותם של ההורים להשפיע על החינוך הניתן לילדיהם. "לא הוכח כי עצם האפשרות לגבות תשלומי הורים פוגעת בזכות לשוויון בחינוך", נכתב בפסק הדין.

עוד נקבע כי חוזרי המנכ"ל אינם המקור לתופעת תשלומי ההורים, אלא ניסיון להסדירם ולרסנם וכי בעת מתן אישור לגביית תשלומי הורים, יש לוודא שמוצע לתלמידים פתרון חלופי אשר אינו מותנה בתשלום. עם זאת, השופטים קבעו כי המדינה תשלם לעותרים הוצאות בסך 20 אלף שקלים, בגלל תרומתם לקידום הנושא.

עו"ד הרן רייכמן, הקליניקה למשפט ומדיניות חינוך בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, התייחס לכך בשם העותרים ואמר כי "השופטים הכירו בכך שהיו הרבה שינויים בנושא ולכן חייבו את המדינה בהוצאות, אבל עצם דחייתם את העתירה יש בה פגיעה עמוקה בשוויון ההזדמנויות בחינוך וגושפנקא לבתי ספר של עשירים ועניים. אנחנו לומדים את פסק הדין ושוקלים להגיש בקשה לדיון נוסף".

"לאיש לא אכפת": זינוק בפערי ההשכלה בין יהודים לערבים

מחקר חדש מעלה כי למרות תוכניות להנגשת מוסדות ההשכלה הגבוהה לערבים, הפער בין שיעור בוגרי התואר הראשון היהודים והערבים זינק בין שנת 2000 ל-2017 ■ עורכת המחקר: "אם קובעי המדיניות ימשיכו לטמון את הראש בחול - נמצא עצמנו במצב עגום"

06:19 11.12.2019 מאת: סיון קלינגבייל, ליאור דטל

קו רציף עובר בין הפער העצום בתוצאות של התלמידים הערבים והיהודים במבחני פיזה שהתפרסמו בשבוע שעבר, לבין הבדלי ההכנסה הממוצעת לשכירים באוכלוסייה היהודית והערבית - שעומדים על יותר מ-65%. בקרב הצעירים הערבים 70% מסיימים תיכון ללא בגרות שמאפשרת להם להשתלב באוניברסיטאות, לעומת 47% באוכלוסייה היהודית. מחקר חדש חושף את הפערים העצומים גם ברכישת ההשכלה האקדמית בין המגזרים, שמשמעותם קושי נמשך של האוכלוסייה הערבית להשתלב בשוק העבודה ולהשיג משרות מכניסות בהמשך החיים. המחקר, שפורסם אתמול (ג'), מעלה כי הפער בין שיעור היהודים והערבים בוגרי תואר ראשון גדל בצורה משמעותית: מ-23% ב-2000 ל-38% ב-2017. על פי המחקר, גם מי שמצליח להתקבל לאקדמיה מקרב האוכלוסייה הערבית מתקשה לסיים את לימודיו, ושיעור הנשירה - בעיקר של הגברים - גבוה מאוד. החוקרים טוענים כי אף שהממשלה מתגאה בהגדלת מספר הסטודנטים הערבים, בפועל הפער רק גדל. בשנים האחרונות המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) אמנם הנהיגה תוכנית לשילוב ערבים וחרדים באקדמיה. אלא שלמרות עמידה ביעדי התוכנית באוכלוסייה הערבית, נעשה מעט מדי ומאוחר מדי. המחקר והנתונים מלמדים כי צמצום אמיתי בפערים מחייב התערבות כבר בגילי הגן והיסודי.

"במצב שבו רק 16% מהגברים הערבים פונים ללימודי השכלה גבוהה, ומתוכם רק 9% מסיימים תואר ראשון - בהשוואה לכמחצית מהגברים היהודים - אי אפשר לדבר על צמצום פערים או על שוויון", אומרת ד"ר מריאן תחאוכ, עורכת המחקר שבוצע במכון אהרן למדיניות כלכלית במרכז הבינתחומי.

למרות טענות המל"ג להצלחה, בפועל פערי ההשכלה רק הלכו והעמיקו ב-20 השנים האחרונות. ההשלכות הן כי פערי השכר של הגברים הערבים בהשוואה ליהודים לא הצטמצם ב-20 השנים האחרונות - למרות המאמצים שהשקיעה בכך הממשלה.

במכון אהרן מונים את הסיבות לעיוות העולה מהתמונה שמציגה המל"ג: שיעור הערבים בקרב הצעירים (גילי 15-24) השתנה במהלך השנים, ועומד כיום על כ-30%, לעומת שיעור הערבים בכלל האוכלוסייה - 20%. הגידול בבוגרי התואר הראשון צריך לשקף גם את הגידול הזה. בנוסף, קבוצת ההשוואה הנכונה לערבים היא האוכלוסייה היהודית בניכוי החרדים - שמסיבות אידאולוגיות ואחרות ממעטים לרכוש השכלה, בעוד חלקם באוכלוסייה היהודית הולך וגדל.

החוקרים מדגישים כי מיעוט מסיימי התיכון הערבים שזכאים לבגרות, לצד הקושי של רבים מהם, גם בקרב הזכאים לבגרות, להשיג ציון גבוה בפסיכומטרי - מונע מרובם להתקבל למקצועות המועדפים עליהם. בנוסף, מרבית מסיימי התיכון בחינוך הערבי לא מגיעים לשליטה בעברית שמאפשרת שיח בסיסי - מה שפוגע בסיכויי ההצלחה שלהם באקדמיה.

0% מהערבים הצטיינו במבחן

התמונה הקשה של פערי ההשכלה באלה לידי ביטוי, באופן טבעי, בפערי השכר עצומים. סקר הוצאות משקי בית 2018 של הלמ"ס שפורסם השבוע מצא פערים עצומים בין שכירים משני המגזרים הן בהכנסה החודשית והן בהכנסה לשעת עבודה. באוכלוסייה היהודית ההכנסה הממוצעת ברוטו היא כ-11 אלף שקל בחודש, לעומת כ-7,000 באוכלוסייה הערבית - פער של 65.6% (גידול לעומת 64.4% ב-2017). אצל הגברים הפער היה 39.6% (ירידה קטנה מ-40.3% ב-2017) עם ממוצע הכנסה של 13.5 אלף שקל בחודש לשכיר יהודי מול כ-8,000 לשכיר ערבי. אצל הנשים הפער היה 35.9% (לעומת 37.4% ב-2017) - עם הכנסה ממוצעת לשכירה יהודיה של כ-9,000 שקל בחודש לעומת כ-5,800 לשכירה ערבית.

מבחינת הכנסה ממוצעת ברוטו לשעת עבודה הפער היה 32% (לעומת 27.6% ב-2017): ממוצע הכנסה של 65.6 שקל ברוטו לשעה באוכלוסייה היהודית, לעומת 41.7 שקל באוכלוסייה הערבית.

"כל ההתנהלות של מערכת החינוך היא כאילו לאיש לא אכפת. אם למישהו ממקבלי ההחלטות זה יהיה באמת חשוב, והוא ישים יעדים שבאמת יקדמו את החברה הערבית - זה יראה אחרת. אבל כנראה שזה לא מספיק חשוב", אומרת תחאוכו. לדבריה, "תוצאות פיזה האחרונות לא משאירים מקום לאופטימיות. ההישגים של הערבים ירדו והפערים מול היהודים התרחבו. 0% מהערבים הצטיינו במבחן. אין ייתכן שבקרב התלמידים הערבים, שמהווים רבע ממערכת החינוך בישראל, אין אפילו תלמיד מצטיין אחד? אלה נתונים המעידים על בעיה אמיתית במערכת החינוך בישראל. אם קובעי המדיניות ימשיכו לטמון את הראש בחול ולהתחמק מאחריות נמצא את עצמנו במצב עגום, שישפיע על כל ההיבטים הכלכליים ועל רמת החיים של כלל אזרחי המדינה. חייבים רפורמה משמעותית בחינוך הערבי משלב הגן ועד לסיום התיכון - שתכלול שינוי מהותי ועמוק".

תת־התקצוב רק מחריף

במערכת החינוך הפערים באים לידי ביטוי מגיל צעיר - והתלמידים הערבים מוזנחים על ידי המדינה וסובלים מתת־תקצוב בהשוואה לתלמידים באוכלוסיות אחרות. בתי הספר הערבים מתמודדים עם מחסור חמור במורים איכותיים ומהיעדר ציוד ותשתיות ראויים, ונאלצים להתמודד עם תקציבים שלא עונים על הצרכים המורכבים. משרד החינוך מודע היטב לפערים, והם משתקפים היטב כבר שנים בתוצאות מבחני המיצ"ב בבתי הספר היסודיים ובחטיבת הביניים ובשיעור הזכאים לבגרות. דו"ח OECD שפורסם בשבוע שעבר הדגיש את חומרת המצב, לאחר שהתברר שהישגי הערבים ממשיכים להידרדר, פערי ההישגים מוסיפים להתרחב, ושיעור התלמידים הערבים שנכשלים במתמטיקה ומדעים מתקרב ל-50%.

בשנים האחרונות אמנם נעשים ניסיונות במשרד החינוך לצמצם פערים - אך התקציבים שהועברו אינם מספיקים כדי לחולל שינוי. בנוסף, המשרד לא מתקצב צמצום פערים בגילים החשובים ביותר: גני הילדים ושלב התיכונים הקריטי של בחינות הבגרות. באופן אבסורדי, כיום התקצוב של תלמיד תיכון ערבי (25.5 אלף שקל בשנה) נמוך ב-40% מהתקצוב לתלמיד תיכון בורם הממלכתי־דתי (40.3 אלף שקל בשנה) וב-22% בהשוואה לחינוך הממלכתי (31.3 אלף שקל). למרות הדחיפות שבצמצום הפערים, וחרף תת־התקצוב לתלמידים הערבים, מאז 2012 משרד החינוך רק מחריף את ההעדפה של תלמידי התיכון היהודים - בדגש על הזרם הממלכתי־דתי. כך, ב-2012-2018 משרד החינוך הגדיל את התקציב לתלמיד בתיכון ממלכתי־דתי ב-55%, בעוד התקצוב לתלמיד ערבי גדל ב-38% בלבד. המשמעות: משרד החינוך רק הגדיל את פערי התקצוב בין המגזרים בתקופת הלימודים הקריטיים ביותר להצלחתם בשוק העבודה - שלב בחינות הבגרות.

למרות ניסיונות לצמצם את פערי התקצוב בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים, כיום תלמיד ערבי בחטיבת ביניים מהמעמד הכלכלי עדיין מתקצב בכ-20% פחות מתלמיד יהודי ממעמד כלכלי זהה. מכל מקום, הגדלת פערי

התקצוב בגילי התיכון מחלישה את הצעדים שנעשים לטובת צמצום הפערים בגילים צעירים יותר.
התוצאה העגומה של ההזנחה התקציבית היא שב-2016 רק 30% מהתלמידים הערבים היו זכאים לבגרות, בהשוואה ל-52.5% מהתלמידים היהודים. מדובר בתמונה יציבה ואין התכנסות בין ההישגים של המגזרים: בין 2000 ל-2016 שיעור הזכאות לבגרות בשני המגזרים עלה במידה שווה - 16%.

בג"ץ נגד שוויון בחינוך

עמי וולנסקי: 22.08.2019 20:00

ההחלטה התקדימית של שופטי בג"ץ מראשית החודש היא בבחינת אור ירוק להגברת לחצי ההפרטה בחינוך. בפסק הדין בעתירה בסוגיית תשלומי הורים כתבו השופטים כי מדובר בהתגוששות "בין שני ענקים" – ערך השוויון בחינוך לעומת "רצונם הטבעי של הורים להעשיר את חינוך ילדיהם". אף שבפתח פסק הדין נקבע, כי "אף אחד משני ערכים אלה אינו יוצא כשידו על העליונה", הפסיקה מעודדת למעשה את "הרצון הטבעי" של הורים ומפנה עורף לערך השוויון בחינוך.

כך לדוגמה מציינים השופטים, כי קיומם של מוסדות חינוך ייחודיים תורם להפרטה, אך בה בעת מוסיפים: "לא שוכנענו כי עצם קיומם אינו חוקי". הם ממליצים אמנם כי תשלומי הורים ייגבו "רק כאשר הדבר נחוץ ובמסגרת תחומי הייחודיות", וכי אישורים לכך יוענקו "במשורה בלבד", אך מתעלמים מכך שמספרם של בתי הספר ה"ייחודיים" הוא גדול, ומשרת את האליטיזם וההפרדה בחינוך.

עוד קבעו השופטים, כי לימודי העשרה יהיו מותנים במבחן "מידת התועלת של תכני ההעשרה". אלא שמדובר בתעות, משום שהורי תלמידים מהשכבות החלשות יתקשו לממן את המחיר הכרוך בהעשרה. פסק הדין כמוהו כרישיון לכוחות השוק להרחיב ולהעמיק את הפערים בחינוך הציבורי. שופטי בית המשפט העליון מעניקים הלכה למעשה אדנים לתהליך הפירוק המתמשך של מערכת החינוך מנכסי השוויון שלה, בלא כל ניסיון ממשי להמליץ על קונסטרוקציה שתגשר בין שני הערכים המתנגשים.

ומה נעלם מעיני השופטים? העובדה כי מיון תלמידים, סגרגציה, תשלומי יתר של הורים ובתי ספר ייחודיים על-אזורים הולכים יד ביד, ומאיצים את העמקת הפערים בחינוך. בעוד שבית המשפט העליון בארה"ב יצא חוצץ ב-1954 נגד מנגנוני ההפרדה בין שחורים ללבנים שהיו נהוגים אז בחינוך ("בראון נגד מועצת החינוך"), פסק הדין של בית המשפט העליון בישראל עושה בדיוק את ההפך.

מציאות הפערים בחינוך אינה חדשה. כך לדוגמה, יצחק נבון בהיותו שר החינוך ביקש למנוע ב-1988 את התרחבות הפערים באורך יום הלימודים בין בתי ספר במרכז לבתי ספר בפריפריה, ותבע לשם כך משר האוצר אז, שמעון פרס, להוסיף תקציב למימון הארכת יום הלימודים ל-12 אלף כיתות לימוד בפריפריה. בכך ביקש להבטיח את קיומו של מנגנון איזון שימנע "רעידת אדמה חברתית", כלשונו. ב-1991 העריכה ועדת קשתי כי קיימים כ-30 בתי ספר "ייחודיים" על-אזורים, אך מספרם זינק לאחר שנת 2000 עשרות מונים. רעיון הייחודיות אף הביא ליצירת כיתות לימוד ייחודיות באותו מוסד חינוכי. מחקר של מזל שלו באוניברסיטת תל אביב מצא כי בבתי ספר שבהם פעלו כיתות כאלה, במימון הורים, התעוררו מתחים בשל תחושות של קיפוח ואפליה.

נושא ההפרטה ובתי הספר הייחודיים העסיק רבות את המחוקק ואת מבקר המדינה. ארבעה דו"חות שונים נכתבו בעניין. בדו"ח של מרכז המידע והמחקר של הכנסת מ-2011 נכתב, כי לתהליכי ההפרטה של מערכת החינוך "השפעות הרסניות, ובהן פגיעה בשוויון הזדמנויות בחינוך". ובעוד שמשרד החינוך דיווח שקיימים 150 מוסדות ייחודיים, מרכז המידע והמחקר

דיווח שקיימים 600 מוסדות כאלה. המשפטן פרופ' ישי בלנק רואה בבתי הספר הייחודיים מעין "שוחד" הניתן לעשירים, ומנגנון התורם להפרדה מעמדית ועדתית ("עיוני משפט", 2004). ההון הפרטי אינו יודע שובע, וכוחו העצום מפרק בהדרגה את חבקי מערכת החינוך הציבורית. כך לדוגמה, לפני כעשור שיעור הזכאים להקלות בבחינות ברמת השרון היה קרוב ל-50%, ואילו בשדרות היו זכאים להקלות 5% בלבד. באופן דומה, ההיענות ללחצים להקטנת מספר התלמידים בכיתה היטיבו בעיקר עם אוכלוסיות חזקות. השאלה המתבקשת היא, האם ניתן לגשר בין שני הערכים המתנגשים? התשובה מצויה בדוגמאות מן העבר. זבולון המר כשר חינוך ומנחם בגין כראש ממשלה הובילו לביטול שכר לימוד בבתי הספר התיכוניים ב-1979, ובכך איפשרו לשכבות רחבות להשתלב בחינוך העל-יסודי. משה לנגרמן, יו"ר ועדה שמונתה ב-1992 על ידי שר החינוך, ואמנון רובינשטיין וילי תמיר כשרי חינוך, המליצו על דרכים להקטנת תשלומי ההורים ולביטולם. שיפור איכות החינוך כיום טמון ביכולת לאמץ מתודות הוראה ולמידה חדשות, המכונות רפורמות או מיומנויות המאה ה-21, ומיועדות להכין טוב יותר את הצעירים לעתיד לבוא. שי פירון ניסה, בפרק הזמן הקצר שכהן כשר חינוך, להטמיע כיוון פעולה כזה. מיצוי רעיון הניהול העצמי של בתי ספר עשוי אף הוא להקל את המעמסה של תשלומי הורים. כל אחד מכיווני הפעולה המוזכרים לעיל בנפרד, וכולם ביחד, עשויים לתת מענה לדרישה של מעמד הביניים לשפר את איכות החינוך, שהיתה הגורם להנהגת התשלומים הפרטיים מלכתחילה. החלטת בית המשפט העליון החודש פותחת את הדלת להשפעות ההרסניות של כוחות השוק על החינוך. מן הראוי שהמערכת הפוליטית והמערכת המשפטית יתגייסו לנקוט מדיניות מאוזנת בנושא שהנו כה מהותי לחוסנה של החברה הישראלית. פרופ' וולנסקי היה המדען הראשי של משרד החינוך

הארץ

בג"ץ קבע שמשרד החינוך רשאי לגבות תשלומי הורים: אין להקריב מצוינות לטובת שוויון

השופטים החליטו כי ניתן לגבות תשלומים על מקצועות לימוד מסוימים, שעות העשרה ועזרי לימוד. לפי פסק הדין, התשלומים אמנם טומנים בחובם סיכון לאי-שוויון, אך אין מקום להתערב בזכות ההורים המעוניינים בכך להשפיע על חינוך ילדיהם

שירה קדרי-עובדיה 07.08.2019 17:17

בג"ץ דחה את העתירות לביטול תשלומי ההורים במערכת החינוך וקבע כי למשרד החינוך סמכות חוקית לגבותם. השופטים יצחק עמית, דוד מינץ ואלכס שטיין קבעו כי תשלומי ההורים אמנם טומנים בחובם סיכון לאי-שוויון ולפגיעה בתלמידים מרקע כלכלי-חברתי חלש, אך אין מקום להתערב בזכותם של הורים המעוניינים בכך להשפיע על החינוך הניתן לילדיהם באמצעות תשלומים.

פסק הדין ניתן היום (רביעי) בנוגע לשתי עתירות שהוגשו נגד תשלומי ההורים ואוחדו יחד: האחת נוגעת לתשלומי ההורים עבור שעות לימוד נוספות ושיעורי העשרה; והשנייה לרכישת אמצעים טכנולוגיים כמו טאבלטים אישיים לתלמידים.

השופטים קבעו עוד בהחלטתם כי בעת מתן אישור לגביית תשלומי הורים, יש לוודא שמוצע לתלמידים פתרון חלופי אשר אינו מותנה בתשלום. "העתירות חושפות התגוששות בין שני ענקים – ערך השוויון בחינוך מול הזכות והרצון הטבעי של הורים להכווין ולהעשיר את חינוך ילדיהם בבחינת 'חונך לנער על פי דרכו'", נכתב בפסק הדין.

פסק הדין ניתן היום לאחר שנים של דיונים בנושא, והעתירות הנוכחיות הן גלגול של כמה עתירות שהוגשו מאז 2014 בנושא תשלומי ההורים, ואוחדו לכדי שתי העתירות שבהן דן בג"ץ היום. אף שהעתירות נדחו, השופטים חייבו את משרד החינוך בהוצאות משפט בסך 20 אלף שקלים, בשל תרומת ההליך המשפטי הממושך לשיפור ההתנהלות בנושא תשלומי ההורים. אף שלימודי החובה ניתנים בחינם, החוק מאפשר לגבות תשלומים מסוימים מהורי התלמידים: תשלומי חובה הנגבים עבור ביטוח תאונות אישיות לילדים ותשלומי רשות, הכוללים תשלום עבור מסיבות, טיולים ופעילויות "סל תרבות". שני הסעיפים הללו וגובה התשלומים עבורם מאושרים מדי שנה על ידי ועדת החינוך של הכנסת. העתירות שהוגשו לבג"ץ נוגעות לשני סעיפי תשלום נוספים, שאינם תלויים באישור ועדת החינוך: תוכנית לימוד נוספת (תל"ן) ו"רכישת שירותים מרצון".

תשלומי התל"ן מאפשרים גביית כספים עבור שעות לימוד נוספות, החורגות משעות לימודי החובה בבית הספר. תשלום התל"ן הרגיל, שאותו יכולים לגבות כל בתי הספר, נע בין 600 שקלים בשנה בגיל הגן ועד 1,150 שקלים בתיכון. בנוסף לכך, ניתן אישור מיוחד לגביית "תל"ן ייחודי". האישור ניתן בין היתר עבור בתי ספר המקיימים תוכנית לימודים נוספת תורנית - תוספת של שעות לימודי קודש בבתי ספר ממלכתיים-דתיים וחרדיים - ובתי ספר ייחודיים שיש להם ערך מוסף בתחום מסוים, למשל אמנויות, מדעים, לימודים הומניים, חינוך אנתרופוסופי, חינוך דו-לשוני, חינוך דמוקרטי ועוד.

חוזר מנכ"ל מתיר לבתי הספר הללו לגבות עוד 1,150 שקלים לשנה לתלמיד עבור תוכנית הלימודים התורנית בבית הספר היסודי, ועד 2,300 שקלים לשנה בבית הספר התיכון. בסך הכל, יכולים תשלומי ההורים בבתי הספר התורניים והייחודיים להגיע לסכום של כ-3,400 שקלים בשנה.

סעיף "רכישת תשלומים מרצון" כולל גביית תשלומים על ידי בית הספר לצורך קנייה מרוכזת של ציוד. חוזר מנכ"ל מציין כי "גבייה לשירותים אלה חייבת לקבל את אישור כל הורי התלמידים", וכי אין לחייב את ההורים בתשלום. העותרים טענו כי בשנים האחרונות הרחיב משרד החינוך את השימוש בסעיף לצורך רכישת טאבלטים, שעלותם יקרה מאוד, וכן שהמשרד שינה את מדיניותו, וקבע כי לצורך רכישתם זו מספיקה הסכמה של 70% מההורים. העותרים הם שורה של הורים מבתי ספר שונים, שנפגעו לטענתם ממדיניות הגבייה של משרד החינוך, וכן פעילים חברתיים. באמצעות עורכי דינם הרן רייכמן מהקליניקה למשפט ולמדיניות חינוך באוניברסיטת חיפה, טל חסין מהאגודה לזכויות האזרח ויעל כפרי, טענו העותרים כי הסעיפים סותרים את עקרון השוויון בחינוך, וגורמים להשפלת תלמידים שהוריהם אינם רוצים או אינם יכולים לעמוד בתשלומים הנוספים. "איננו מקבל את ניסיונם של העותרים ליצור הפרדה דיכוטומית בין חינוך 'איכותי' בתשלום, לבין 'בתי ספר נחותים עם משאבים חינוכיים לוקים בחסר'", כתב השופט עמית. "ככל שיש לעותרים השגות על תוכנית הלימודים הרגילה... הרי שהמקום לבירור אינו בגדרי עתירה זו".

השופט עמית הזכיר עתירות שהוגשו בנושא, שבהן הדרישה היתה הפוכה: להסיר את המגבלות על תשלומי ההורים, בטענה כי הגבלת גובה התשלום פוגעת בזכות לאוטונומיה. העתירות הנוספות אמנם נמחקו, אך לדברי השופט עמית הן מעידות "על עוצמת האינטרסים המתנגשים משני צדי המתרגם – שוויון בחינוך מול הזכות לאוטונומיה הורית בחינוך".

העותרים נגד תשלומי ההורים דרשו מהמדינה לנקוט במדיניות של "השוואה כלפי מטה", כלומר לשלול יתרונות חינוכיים מתלמידים שיש להם אמצעים, מפני שחבריהם לספסל הלימודים אינם יכולים לממנם. השופט עמית ציין כי שיטה כזו מתעלמת מהאתגרים העומדים בפני המדינה. "השוואה כלפי מטה בחינוך עשויה לכאורה ליצור יותר שוויון בחינוך ובהזדמנויות, אך גם לפגוע ברמת החינוך בישראל בהשוואה למדינות מפותחות, מה שעשוי לפגוע, בטווח הארוך, בחוסנה של המדינה", כתב. לדבריו, מכיוון שהחינוך בישראל מפגר מאחור בהשוואה למדינות אחרות ב-OECD, "מדינת ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה להקריב את איי המצוינות הקיימים ואת השאיפה למצוינות לטובת עקרון השוויון בחינוך".

בפסק הדין צוין עוד כי תשלומי ההורים הם אינם הגורם העיקרי לאי-שוויון בחינוך. גורם משמעותי נוסף הוא הרשות המקומית שבה מתגוררים התלמידים. "קיים מתאם בין גובה תקציב החינוך ברשות מקומית פלונית לבין ההישגים הלימודיים של תלמידי אותה רשות", נכתב. השופט ציין כי משרד החינוך פועל להקטנת אי-השוויון בעזרת תקצוב לאוכלוסיות חלשות, וכן הגדלת מספר בתי הספר המשתתפים בתוכנית השאלת ספרי לימוד, סבסוד צהרונים והגדלת מספר התלמידים המשתתפים בקייטנות בית הספר של החופש הגדול. טענה נוספת של העותרים נגעה לסמכות החוקית של משרד החינוך בגביית התשלומים. פסק הדין דחה את הטענה, אך קיבל את טענת העותרים שלפיה התשלומים כיום אינם מוסדרים כנדרש. "נושא תשלומי ההורים אינו בקובץ אקלקטי של חוזרי מנכ"ל ונהלים, שנכתבו טלאים-טלאים", אמר השופט, וקרא למשרד החינוך לעגן את הסעיפים בחקיקה ראשית, "שתעבור תחת עינה הבוחנת של הכנסת".

אף שבית המשפט אישר את גביית תשלומי ההורים הנוספים, הוא מפנה ביקורת כלפי בתי הספר הגובים תשלומים גבוהים מאוד, וכן כלפי בתי הספר התורניים (הגובים סכומים גבוהים במיוחד כדי להוסיף שעות לימודי קודש מעבר לשעות הלימוד בחינוך הממלכתי-דתי הרגיל,

שק"ע). "יש לפעול בהדרגה אל מול תופעת התשלומים המופרזים שהכחה שורשים בכל רחבי מערכת החינוך", כתב השופט עמית. בנוגע לבתי הספר התורניים, הוא כתב כי "נוצרה מציאות בה בתי הספר התורניים פועלים מראש במתכונת תל"נית, תוך הכרזה מראש על גביית תשלומי הורים, ולכאורה, תוך מניעה מראש של רישומם של מי שאינם יכולים או נכונים לשאת בתשלומים אלה. הדבר עלול להביא לשליטה על קבלת התלמידים תוך הדרה של משפחות מרקע כלכלי-חברתי נמוך יותר".

בית המשפט קרא למשרד החינוך להגביר את מאמצי האכיפה כלפי בתי ספר הגובים תשלומים גבוהים מהמותר, ושיבח את העותרים על המאמצים שהם מקדישים לטיפול בסוגיית אכיפת היתר. "העירנות והיוזמה שמפגינים הורים רבים ראויות לשבח ולעידוד, ובהקשר זה ראיתי צורך לציין לחיוב גם את מגוון הפעולות בהן נקט משרד החינוך לקידום השקיפות בתחום תשלומי ההורים". עם זאת, השופט עמית ציין כי כיום המשרד פותח בהליכים בעיקר נגד בתי ספר שבהם ההורים התלוננו על גביית יתר. הוא קרא למשרד לנקוט אחריות לאכיפת חוזרי המנכ"ל, וציין כי היא "אינה מוטלת על כתפי ההורים, אלא על משרד החינוך".

לקראת פתיחת שנת הלימודים פירסמה הקואליציה לאוטונומיה בחינוך את התוכנית להבראת מערכת החינוך, שבניגוד לתוכניות אחרות אינה מציעה להגדיל את תקציבי מערכת החינוך, אלא מבקשת דבר פשוט אחד: לשחרר. שמשרד החינוך ישחרר את המורים והמנהלים לבצע את עבודתם בלי אינספור הביורוקרטיה של משרד החינוך, ישחרר את ההורים לבחור בית ספר המתאים לילדיהם, וישחרר את הרשויות המקומיות ויזמי החינוך לפתוח בתי ספר ייחודיים וחדשניים המותאמים לצורכי הקהילות.

הדרישות של הקואליציה לאוטונומיה בחינוך התקבלו באהדה רבה ברמת השטח, שמכיר היטב את המגבלות שמשיית עליו משרד החינוך, אך בהתנגדות מהמשרד עצמו. במשרד החינוך מסורת ארוכת שנים של התנגדות להענקת חופש פעולה ואוטונומיה לדרגי השטח הנוגעת, איך לא, לטענות כי הדבר יפגע בשוויון ויגדיל את הפערים בחינוך.

מה ששכחו לספר במשרד החינוך זה כי כבר כיום, תחת שליטתו הריכוזית של משרד החינוך, הפערים רק גדלים והולכים. תוצאותיהם של תלמידי ישראל במבחני פיו"ה מצביעות לא רק על הישגים נמוכים בהשוואה בינלאומית, אלא גם על פערים גדולים מאוד בין הציונים באחוזון 5 לאחוזון 95. פיזור הציונים בישראל רחב יותר מאשר בכל יתר מדינות ה-OECD, והשלישי בגודלו בין כל שבעים המדינות המשתתפות בפיו"ה. גם ציוני המיצ"ב מצביעים על קשר עקבי בין הרקע החברתי-הכלכלי של התלמיד לבין הישגיו הלימודיים.

כל זאת למרות שמדינת ישראל מנהלת את מערכת החינוך שלה באופן ריכוזי מאוד בהשוואה בינלאומית. מחקר של ארגון OECD בחן היכן מתקבלות ההחלטות החשובות במערכת החינוך במדינות המפותחות: החלטות הנוגעות לארגון ההוראה ותכנון הלמידה, ניהול כוח האדם והמשאבים נערכות ברובן ברמת בית הספר או ברמות הביניים – המחוז והרשות המקומית. לעומת זאת, בישראל שיעור ההחלטות המתקבלות ברמת השלטון המרכזי הוא מאוד גבוה: 69% מההחלטות בארבעת התחומים מתקבלות בישראל ברמת השלטון המרכזי לעומת 35% בממוצע מדינות ה-OECD. בישראל רק 19% מההחלטות נשארות

ברמת בית הספר, לעומת ממוצע של 34%. רק פורטוגל, טורקיה, מקסיקו ולוקסמבורג הקטנה נמצאו יותר ריכוזיות מישראל.

למען האמת, המחקר הבינלאומי מעיד כי דווקא אוטונומיה ובחירה הם המפתחות לשיפור מערכות חינוך, ובמיוחד לשיפור הישגיהם של תלמידים בעלי רקע כלכלי-חברתי נמוך. מחקרי ה-OECD גילו שיש מתאם בין הישגי התלמידים ובין האוטונומיה הבית ספרית הנוהגת במדינות השונות. מדינות שהיתה להן רמה גבוהה יותר של אוטונומיה בית ספרית הגיעו על פי רוב להישגים גבוהים יותר במבחני פי"ה. מחקרים לגבי בתי ספר ברשיון (צ'רטר), הראו כי בתי ספר אוטונומיים באזורים עם אוכלוסייה חלשה יחסית מבחינה סוציו-אקונומית, המדגישים את שיפור לימודי הליבה, מצליחים יותר בהשוואה לבתי ספר ציבוריים רגילים שאינם אוטונומיים באותם אזורים.

המחקר מציג הוכחות למה שידוע כל אדם עם היגיון פשוט, ובוודאי אלה עם ניסיון חינוכי: ככל שההחלטות נעשות קרוב יותר לשטח יש אפשרות להתאים את תוכניות הלימודים והאסטרטגיה החינוכית לצורכי התלמידים והעדפות הקהילה, וגם ההישגים יכולים להשתפר. בית ספר עם אחוז גבוה של עולים חדשים או תלמידים מתקשים יעדיף להוציא תלמידים להוראה פרטנית או להשקיע משאבים בהוראה מתקנת; בית ספר עם אוכלוסייה חזקה יעדיף לתת העשרה בספורט, הרצאות ופרויקטים מיוחדים; בית ספר בעוטף עזה יעדיף להשקיע כספים בפסיכולוגים ויועצים.

הדבר נכון גם לגבי בחירת הורים. דווקא הניסיון להכתיב מלמעלה את זרם התלמידים לבתי הספר – שנועד מלכתחילה לצמצם פערים ולייצר אינטגרציה בין קבוצות שונות באוכלוסייה – הוא בין הגורמים המרכזיים להרחבת הפערים. בישראל, רוב הרשויות בישראל מחולקות לאזורים גאוגרפיים ("אזורי רישום"), והתלמידים משובצים אליהם באופן אוטומטי על פי כתובת המגורים, ולא על פי בחירת הורים. אבל מראש, אוכלוסיות חזקות מתגוררות בשכונות יקרות יותר שבהן בתי הספר האיכותיים יותר, ואילו אוכלוסיות חלשות מתגוררות בשכונות עניות, שבהן מוסדות חינוך איכותיים פחות. אזורי הרישום פועלים בניגוד לכוננתם המקורית ו"כולאים" את האוכלוסיות החלשות בתוך בתי הספר הגרועים. פתיחה של אזורי הרישום תאפשר לתלמידים משכונות חלשות גישה אל בתי ספר איכותיים יותר מאלה המתקיימים בקרבתם.

דווקא אלה המוטרדים משוויון הזדמנויות וצמצום פערים בחינוך צריכים להיות ראשוני התומכים בהגדלת האוטונומיה והבחירה במערכת החינוך. אוכלוסיות חזקות תמיד ימצאו דרכים להעניק לילדיהם חינוך איכותי יותר, אם לא בתוך כתלי בית הספר אז מחוצה לו, בשיעורים פרטיים וחוגי העשרה. אוטונומיה פדגוגית, תקציב גמיש ובחירת הורים יטיבו בעיקר עם השכבות החלשות ויאפשרו להם התאמת התכנים לצרכים הייחודיים של האוכלוסייה, ולמצער – אפשרות יציאה מבתי הספר הכושלים.

דעה: מערכת החינוך בישראל - סכנה ברורה ומיידית

- מערכת החינוך הישראלית מכינה את תלמידיה לשוק העבודה של שנות ה-80
- מחקרים מראים כי הצעירים הישראלים הם השמרנים ביותר במערב
- השמרנות הזו ופערי ההשכלה של הצעירים מסכנים את הדמוקרטיה

ד"ר נועה לביא 11/12/19

לאחרונה פורסמו שני נתונים דרמטיים הקשורים למדינת ישראל. הנתון הראשון ממצב את ישראל במקום השמיני במעצמות העולמיות מבחינה ביטחונית; הנתון השני ממצב את ישראל כאחת ממדינות ה-OECD עם מערכת החינוך הכושלת ביותר. בעיניי, הנתון השני הוא תמרור אזהרה אדום לעתיד ישראל כמדינה דמוקרטית בעלת כלכלה משגשגת ואזרחים מתפקדים. אם ישראל היא אכן מעצמה ביטחונית, ניתן להסיר את החשש שהמדינה עומדת בפני איום קיומי-ביטחוני. נכון שהסכסוך הישראלי-פלסטיני והחזית מול איראן, נמצאים במצב בסיס, אולם הם אינם מהווים סכנה קיומית.

לעומת זאת, הכישלון הישראלי במבחני פי"ה האחרונים, המבטאים את מצב מערכת החינוך ביחס לעולם, מבטאים סכנה ברורה ומיידית לקיומה הראוי של המדינה, כפי שרבים היו רוצים לראות אותה, וכפי שהיא מתיימרת להיות. ממצאי המבחנים מראים כי הפערים במערכת החינוך בין חלשים לחזקים, בין מרכז לפריפריה ובין ערבים ליהודים, הם הגדולים בעולם. שיעור ההצלחה של תלמידי מערכת החינוך הישראלית בקריאה, מתמטיקה ובמדעים, היו מן הנמוכים במערב ובכלל. מהתוצאות עולה, כנטען ב-OECD, שתלמידי ישראל אינם מוכנים לשוק העבודה של המאה ה-21, ואינם מקבלים חינוך שיעזור להם להפוך לאזרחים מתפקדים בהתאם.

את הממצאים המדכאים האלו אחר-אקשור לממצאי שני מחקרים שערכתי לאחרונה. במחקר על "השתתפות פוליטית של צעירים בישראל" בעשורים האחרונים, שערכתי ביחד עם ד"ר אירית אדלר ממכון ב.י. כהן לסקרי דעת קהל, מצאנו כי לגבי דת ופוליטיקה, הצעירים הישראלים, ערבים ויהודים, דתיים וחילוניים, ללא הבדל דת גזע ומין, הם בעלי העמדות השמרניות ביותר בקרב מדינות ה-OECD. רוב הצעירים מחזיקים בעמדות אנטי-ביקורתיות ואולטרה-ימניות, בדומה, לצעירי פולין והונגריה.

במחקר נוסף, שערכתי עם ד"ר עמית קפלן ונוי טל, מצאנו כי הצעירים הישראלים הם בעלי עמדות אנטי-פמיניסטיות לגבי תפקידי מגדר וחלוקת עבודה בבית. זאת ועוד, מצאנו שהצעירים הישראלים, בני 18-29, הם פחות ליברליים בעמדותיהם המגדריות מרוב צעירי ה-OECD, ושמרנים יותר מהדור שקדם להם בישראל. מצאנו את מה שניתן לכנותו - Anti-feminist back lash.

בארה"ב - לעומת זאת, מצא מכון PEW האמריקאי כי הצעירים האמריקאים בטווח גילאים זה, הם הליברליים ביותר שהיו אי-פעם בארה"ב, ביקורתיים, וחותרים לשינוי חברתי.

איך זה קשור למערכת החינוך ולסכנה קיומית?

רוב הדיון הפוליטי בישראל, החברתי והביטחוני, נבלע בשנים האחרונות על-ידי שיח ה"שמאל-ימין", כשאלו רואים באלו אויבים. שיח זה תוקע את המערכת הפוליטית ומוביל את ישראל למערכת בחירות אחר מערכת בחירות. המאבק על תקציבים אינו נקי משיקולים אלו, וגם אם מערכת החינוך זוכה לתקציבים מרובים, הם אינם מחולקים באופן שוויוני. זאת ועוד, התכנים של המערכת הזו אינם מתאימים לשוק העבודה העתידי.

מחקרים הראו, ורואים זאת גם בשטח, ששוק העבודה של המאה ה-21 ידרוש עובדים ביקורתיים, בעלי יכולת אנליטית וחשיבה שאינה שגרתית. עובדים אלו יצטרכו להיות גמישים בשל השינויים הרבים שיעבור שוק העבודה והאתגרים שיעמדו בפני האנושות. מערכת החינוך הישראלית עמוסה בתכנים מיושנים, מכינה את תלמידיה לשוק העבודה של שנות ה-80 של המאה ה-20, אינה עוסקת בחינוך אינטרדיסציפלינרי, ההכרחי לשוק העבודה העתידי; ובעיקר, מערכת החינוך חונקת חשיבה יצירתית וביקורתית, במיוחד באווירה הלאומנית של השנים האחרונות.

מערכת החינוך הזו מייצרת אזרחים שמרנים השוקעים בבורות. מדינות המאופיינות בפערים עצומים בחינוך, בבורות, בפערים כלכליים גדולים ובאי-שוויון גדל והולך בין נשים לגברים, הן מדינות המהוות קרקע פורייה לצמיחה של משטרים אפלים. מדינות שקל להצמיח בהן משטרים שאינם דמוקרטיים.

ואסיים באנקדוטה. לפני כמה שנים, באחד משיעורי הסוציולוגיה שאני מלמדת, ערכנו דיון בנושא "דמוקרטיה וזכויות אדם". בשלב מסוים ביקשתי מהסטודנטים התומכים בדמוקרטיה, להצביע. מכיתה של 90 איש סקרנים ואינטליגנטים כולם, רק שלושה תלמידים הרימו יד. כששאלתי מדוע הרוב לא תומכים בדמוקרטיה, ענה לי סטודנט - כי זה נשמע לנו משהו שמאלני, ופחדנו להרים את היד.

**הכותבת היא סוציולוגית וחוקרת טלוויזיה במכללה האקדמית תל-אביב-יפו
ובאוניברסיטת שיקגו**

בשל מחסור של 450 מ' שקל בחינוך המיוחד: שביתה של שעה בבתי הספר והגנים

משרדי החינוך והאוצר מצאו פתרון תקציבי לחינוך המיוחד, וביטלו את בית הספר של החגים בחנוכה הקרוב. בהנהגת ההורים הארצית לא היו מרוצים: "זה פלסטר. נצטרך לשלם מחירים נוספים". ההורים דורשים להשבית את כל מוסדות החינוך ביום שישי הקרוב

יעל אודם | המהדורה המרכזית | פורסם 08/09/19 22:51

שבוע עבר מאז פתיחת שנת הלימודים, שלווה באיומי שביתות, והערב (ראשון) הגיע איום נוסף: הנהגת ההורים הארצית דורשת להשבית את כל מוסדות החינוך ביום שישי הקרוב, למשך שעה אחת. הסיבה, אומרים בהנהגה, היא היעדר תקציבים לחינוך המיוחד.

על פי הנהגת ההורים ישנו מחסור של 450 מיליון שקלים במוסדות החינוך המיוחד. על מנת לפתור את המחסור התקציבי החליטו במשרד האוצר ובמשרד החינוך לקצץ בתקציבי בתי הספר של החגים, כלומר לבטל את הפעילות של בית הספר בחנוכה הקרוב. המשמעות של ההחטה היא שחמשת ימי החג, בהם לילדים הייתה יכולה להיות מסגרת והורים היו יכולים לצאת לעבוד - יבוטלו.

הנהגת ההורים הארצית לא מוכנה לקבל את הפתרון. לטענתה, ביטול בית הספר של החגים הוא "פלסטר" שלא יפתור את הבעיה באופן עמוק. הנהגת ההורים טוענת שהם עוד ידרשו לשלם מחירים כבדים על היעדר התקציבים בחינוך המיוחד, והיא דורשת פתרון אמתי וסופי.

על מנת לקבל פתרון כזה, דורשת הנהגת ההורים להשבית את כל מוסדות החינוך, מהגנים, דרך בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים ועד התיכון. השביתה אמורה להתקיים ביום שישי בין השעות 8:00 ל-9:00 בבוקר.

היכן נולדים פערים חברתיים? בואו נתחיל ברמת המורים

ציון הפסיכומטרי הממוצע של מורים מהציבור הערבי ב-2018 היה 446 — בדיוק כפי שהיה ב-2006 ■ המבחן הפסיכומטרי נחשב חסם עבור סטודנטים ערבים, וממוצע הציונים הכללי של הסטודנטים הערבים שנבחנו בו נמוך יותר ■ "המחסור במורים הוביל להורדת רף הקבלה"

06:31 22.08.2019 מאת: ליאור דטל

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מצביעים על פערים משמעותיים בין הישגי הבגרות והפסיכומטרי של סטודנטים להוראה מהחברה הערבית לבין אלה של מקביליהם היהודים.

אף שההישגים הממוצעים של כל הסטודנטים להוראה נחשבים לנמוכים במיוחד, בציבור הערבי הישגיהם נמוכים עוד יותר ולמעשה הם מורידים את ממוצע הציונים הכללי של הסטודנטים להוראה בישראל.

בעשור האחרון הכריז משרד החינוך כמה פעמים כי הוא פועל להעלאת איכות המורים בציבור הערבי, אך ממוצע הציון הפסיכומטרי של הסטודנטים הערבים להוראה ב-2018 הסתכם ב-446 בלבד, בדיוק כפי שהיה ב-2006. זאת, בהשוואה לציון ממוצע של 538 בקרב סטודנטים להוראה בזרם הממלכתי-דתי ו-509 בקרב סטודנטים להוראה מהזרם הממלכתי.

מאז 2012 נרשמה עלייה בציוני הפסיכומטרי של הסטודנטים הערבים להוראה, אך היא נמחקה. הציון החציוני במבחן הפסיכומטרי של הסטודנטים להוראה במכללות הערביות היה 441 בלבד.

גישה קלה יחסית להשכלה גבוהה

המבחן הפסיכומטרי נחשב חסם עבור סטודנטים ערבים וממוצע הציונים הכללי שלהם בו נמוך יותר. במשך שנים נשמעת ביקורת על האופן שבו הבחינה הפסיכומטרית אינה מותאמת לאוכלוסיות מיעוט.

גם ציוני הבגרות של הסטודנטים הערבים להוראה נחשבים נמוכים יחסית — ממוצע של 79.9 בלבד ב-2018, בהשוואה ל-82.6 בקרב סטודנטים להוראה מהזרם הממלכתי-דתי. מנגד, ממוצע ציוני הבגרות הנמוך ביותר נמצא דווקא אצל סטודנטים להוראה שלמדו בחינוך הממלכתי-יהודי — 78.6.

במערכת החינוך סבורים כי הבעיה טמונה בהצפת המקצוע (בעיה שגם הציבור החרדי מכיר היטב, משום שנשים חרדיות המעוניינות ברכישת מקצוע מופנות כמעט תמיד ללימודי הוראה). סטודנטים רבים בוחרים בלימודי הוראה כדי לרכוש השכלה גבוהה ובזכות תנאי הקבלה הנמוכים יחסית — ובגלל הצפת השוק, לרבים אין סיכוי להשתלב במקצוע לאחר סיום לימודי ההוראה.

"הבעיות של בתי הספר הערביים לא רחוקות מהבעיות שמהן סובלים שאר היישובים בפריפריה", אומר עלי סלאלחה, לשעבר מנהל התיכון ביישוב הדרוזי בית ג'אן, שטיפס מ-13% ל-100% זכאות לבגרות ונחשב כיום אחד התיכונים המובילים בישראל.

"בתי הספר בפריפריה כולה מתקשים למשוך מורים איכותיים, ומתמודדים עם קשיים נוספים שנובעים מהרקע הכלכלי שלהם וממחסור במשאבים", אומר סלאלחה, שכיום מתמודד לכנסת מטעם המחנה הדמוקרטי.

"גם ציוני הבגרות והפסיכומטרי של תלמידים מהפריפריה נמוכים יותר. בישראל יש מחסור גדול במורים, בעיקר במקצועות המדעים והטכנולוגיה, והמחסור הזה לא

ייחודי לציבור הערבי. כדי לצמצם את המחסור, הורידו את רף הקבלה. כמובן שזה פוגע בהתקדמות מערכת החינוך, במיוחד כאשר מדברים על הצורך להכין את התלמידים למאה ה-21".

ההמלצה: תמריצים למורים בפריפריה

לפי דו"ח שפירסם השבוע בנק ישראל, ציוני הפסיכומטרי והבגרות של מורים המלמדים ביישובים מוחלשים נמוכים במיוחד. לפי הדו"ח, מורים רבים מתקשים לעמוד בתובענות של עבודה עם תלמידים מרקע כלכלי חלש, ולכן היצע המורים האיכותיים ביישובים אלה מצטמצם והולך.

בבנק ישראל המליצו על מתן תמריצים משמעותיים בשכר למורים איכותיים שיעברו ללמד במוסדות חינוך בפריפריה, כולל מענק הצטרפות; וכן על השקעה בשיפור איכות ההוראה והניהול ביישובים המוחלשים, על ידי הכשרות שונות. החינוך הערבי דורש השקעה משמעותית יותר, ובבנק הציעו לגבש סט כלים נוסף למשיכת מורים איכותיים לבתי הספר הערביים.

"כמעט לא היו לי חיים, צריך להיות זמין 24/7": האנשים שוויתרו על שכר גבוה לטובת קריירה חדשה - וברחו

חמישית מהמורים בישראל פורשים מתפקידם לאחר שלוש שנים, חלקם עובדים שעברו הסבה להוראה והגיעו עם מוטיבציה לשנות ונכונות לוותר על השכר ■ בתי הספר מציגים: שיעור בבדידות

10:54 09.08.2019 מאת: סיון קלינגבייל, ליאור דטל

במשך שנים עבד שחר, בן 38, כעורך דין, עד שלפני כשלוש שנים החליט ללכת בעקבות זוגתו ולעשות הסבה מקצועית להוראה. מהר מאוד הוא גילה שהחיים כמורה רצופים מהמורות. "עבדתי שנתיים בתיכון בעיר קשה, עם מנהל שלא גיבה אותי", הוא מספר. "הניסיונות לתמוך בתלמידים, להיות בשבילם ובשביל ההורים שלהם בשעות קשות, להיות איש חינוך, לא רק שלא זכו להכרה, אלא דווקא לגינוי. באמצע השנה השלישית מצאתי את עצמי מחפש עבודה בהיי־טק. רציתי להיות בסביבה אינטליגנטית יותר".

שחר אינו המורה היחיד שמחפש עבודה מחוץ למערכת — במקרה שלו בהיי־טק. מורים רבים נמצאים במצב דומה. חלקם הגדול הגיעו לעבודה במערכת החינוך אחרי שעשו הסבת אקדמאים: הם היו עורכי דין, רואי חשבון ומהנדסים, והגיעו חדורי מוטיבציה לשנות, חיפשו עבודה עם משמעות, הסכימו להתפשר על שכר נמוך יחסית — ותוך זמן קצר מצאו עצמם מתוסכלים מהמערכת ומחפשים את הדרך החוצה.

התוכנית להסבת אקדמאים למורים יצאה לדרך לפני כעשור, כשבמשרד החינוך החלו להציע לבעלי תארים ממקצועות איכותיים ללמוד תואר מחזורי בחינוך ולהשתלב כמורים במקומות שבהם קיים מחסור. המטרה היתה להכניס צעירים איכותיים למערכת, אחרי שצברו ניסיון בתחומים אחרים במשק. ב-2016–2018 הוסבו כ-150 אקדמאים להוראה מדי שנה, ובשנת הלימודים האחרונה (תשע"ט) הוסבו 185. שיעור האקדמאים שסיים את ההכשרה והשתלב במערכת היה גבוה מאוד, אך שיעור הנשירה שלהם לאחר זמן קצר יחסית גדל והלך.

כך למשל, ב-2016 עזבו את התפקיד 7.6% מהאקדמאים בציבור היהודי שהוסבו להוראה, לאחר שנה אחת בלבד שבה הועסקו כמורים — זינוק של 55% בהשוואה ל-2013. בציבור הערבי שיעור הנשירה אחרי השנה הראשונה בתפקיד הסתכם ב-9.4% (גידול של 40% בהשוואה ל-2013). גם מי שנכנס להוראה במסלול רגיל (ולא מוסב), דרך המכללות השונות להוראה, נוטש את המקצוע. לפי נתונים שונים, שיעור הנשירה לאחר שלוש שנים מסתכם ב-20% לכלל המורים.

"מורים שעשו הסבה להוראה מקבלים הלם ממערכת החינוך, כי לפני שעבדו בהם הכירו סביבת עבודה מתגמלת, מסודרת וראויה עם אנשים שהכירו בהם והעריכו אותם. פתאום הם מוצאים את עצמם במדינת עולם שלישי", אומר אדם, בן 40, שעבר מהיי־טק להוראה. "ההלם הוא לא רק מסביבת העבודה, אלא גם מכוח האדם והשכר. גם מבחינה פדגוגית מדובר בתווה ובוהו. המורים אבודים בין חומרי הוראה ישנים וחדשים, משרד החינוך לא מתפקד, וצריך לחכות חודשים כדי לקבל תשובה חד־משמעית".

מה גורם למורים לנטוש את המקצוע כל כך מהר ובאחוזים כה גבוהים? מדוע אנשים שהיו מוכנים לוותר על שכר ותנאים טובים כדי להשקיע במערכת החינוך

מחליטים להרים ידיים? שיחות עם מורים שפרשו או מתכוונים לפרוש מציירות תמונה מורכבת ומתסכלת של מערכת תובענית, שרואה בתלמידים לקוחות שצריך לשרת ובהורים גורם מאיים, מערכת שלא מסוגלת לשמור על עובדיה או לתת להם תנאים נאותים — אבל גם לא מתביישת לדרוש מהם עוד ועוד. כל המורים שעמם שוחחנו נאלצו לשמור על אנונימיות, מכיוון שמשרד החינוך לא מאפשר להם לשוחח באופן חופשי עם התקשורת.

היעדר משמעת - כאן הכל מתחיל

אחת הבעיות הקשות שעמן מתמודדים המורים בישראל היא המשמעת, או ליתר דיוק: היעדר משמעת בקרב תלמידי בית הספר. דו"ח טאליס אודות הוראה של ה-OECD, שפורסם ביוני 2018, מגלה כי מורים רבים בישראל מגיעים מדי בוקר לזירה של מאבקים ו אלימות: כ-13% ממנהלי בתי הספר בישראל דיווחו על אלימות פיזית בקרב תלמידים, לעומת 2% בלבד מהמנהלים ב-OECD; וכרבע מהמנהלים בישראל דיווחו על אלימות מילולית ואיומים תכופים בקרב התלמידים, לעומת 14% בלבד במדינות OECD.

"זה דורש המון התמודדות נפשית", אומרת דניאל, בת 36, שעשתה הסבה להוראה אחרי שעבדה בתחום השיווק. "אין הרבה תפקידים שבהם אתה מסיים יום עבודה ופשוט יושב על הספה ובוכה. ואני לא היחידה. את נותנת לתלמידים שלך את כל עולמך וזמנך, ובקלות הם יכולים לומר משהו מאוד פוגע או להתווכח במאבק כוחות מתיש נפשית. התלמידים לא מתביישים, הם לא דופקים חשבון וצריך לגדל עור של פיל. הרבה פעמים הרגשתי מאוד קטנה ומאוד אומללה".

הבעיה קשה שבעתיים, משום שלמורים לא ניתנים כלים שיסייעו להם להתמודד עם המצב. "אני מצחיקה מטבעי", מספרת שני, בת 40, אם יחידנית שעברה להוראה מתחום התקשורת משום שחיפשה ביטחון תעסוקתי. "בעבר עשיתי סטנד-אפ. ניסיתי להיות חברתית. אבל סף הגירוי כל כך גבוה שאם את לא שחר חסון, ואני לא, את מאבדת אותם. ויש לי חומר להעביר. את יושבת מול תלמידים שהרצון שלהם לסיים בגרות הוא כמו הרצון שלי ללמוד סינית. זה לא מעניין אותם. הם רוצים לעשות V על בגרות. הם בטלפון, והם קופצים לקנות קפה. והשיעור נהיה שוק. כשאת אומרת שאין משמעת, שמאחרים ויוצאים מהשיעור, המנהל אומר לך 'אם הם יכבדו אותך הם יגיעו'. מה זה 'מכבד' אותך? המלה כבוד היא מלה יפה ומכובסת. עוד מלה מכובסת היא 'להכיל'. אני מבינה שלכולם יש בעיות. אבל אתה לא יכול להכיל כיתה של 43 תלמידים".

מורים נוספים שעמם שוחחנו טוענים שהם לא מקבלים גיבוי מהמערכת וגם לא מההורים, שממהרים להגן על ילדיהם. "אני זוכרת מקרה אחד שבו המנהלת דרשה שהתלמידים יגיעו לבית ספר עם תלבושת אחידה", מספרת דניאל, "בהתאם להנחייתה הוצאתי מהכיתה תלמיד שהגיע ללא תלבושת. אמו לא אהבה את המהלך, והתקשרה למנהלת שמהירה להתנצל ולומר שאני מורה חדשה ולא מבינה שגם חולצה חלקה זה בסדר". לדבריה, המנהלים מפחדים מההורים. "ההורים מתערבים הרבה יותר מדי וגורמים נזק. התלמידים יושבים עם טלפונים בשיעור — ואין לך סמכות עליהם".

"כשחוויתי ההוראה שוחקת וקשה, ולא מקיימת את האידיאל של אנשים שחלמו ללכת להוראה, כשהם מגלים שהם לא באמת מלמדים, אלא מתפקדים יותר כשוטרים — הם פורשים", אומר הכלכלן ד"ר נעם גרובר, שבסוף 2016 פירסם במכון שורש מחקר שבחן את הסיבות להישגים הנמוכים של תלמידי ישראל במבחן פיז"ה. מהמחקר עולה כי חוסר המשמעת של התלמידים הישראליים הוא אחד הגורמים להישגים הנמוכים שלהם במבחנים, אבל יש לכך השפעה רחבה יותר. "נוצרת סביבת עבודה לא מכבדת, והיא עלולה לגרום למצב שבו האנשים שנשארים במערכת הם אלה שאין להם ברירה אחרת, והסטטוס של המקצוע פוחת והולך. זה מעגל קסמים".

להיות זמין 24 שעות ביממה

בעוד המערכת מגלה סלחנות לחוסר המשמעת של התלמידים, מהמורים היא מצפה לציות. "כל יום הייתי צריכה להגיע לכיתה ב-7:40 ולחכות לתלמידים", מספרת דניאל. "זאת היתה הדרישה. אפס גמישות. יש לי מבחנים לבדוק, יש לי

דברים לעשות. הדרישה היא שזה יהיה רק בבית הספר. הרגשתי שכל הזמן רוצים שאפגין נוכחות".

"כל הזמן שאלו: 'איפה היית?', מספרת מיכל, בת 32, שעשתה הסבה להוראה

אחרי שסיימה תואר שני בכימיה. "כולנו בני אדם, אם בבוקר החלטתי לאחר — למה שיעיר לי".

בישראל אין נתונים על התעמרות בעבודה, אבל מקבוצות פייסבוק של מורים עולה כי רבים מרגישים ש"מחפשים אותם", שהאינטראקציה שלהם עם המנהלים של בתי הספר היא לא סביב יצירת תוכניות חדשות או פיתוח הלמידה, אלא בעיקר סביב דרישות קטנוניות. מהסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה כי 46% מהמועסקים בישראל, כ-1.6 מיליון איש, חווים מתח או לחץ נפשי בעבודתם. בין המקצועות שבהם נמצא השיעור הגבוה ביותר של מועסקים החשופים ללחץ ולמתח, לעתים קרובות ומדי פעם, הם אחיות (75%), ומיד לאחר מכן מורים (66%).

"כמעט לא היו לי חיים", אומר שחר. "במשך כל היום יש שיחות טלפון והודעות בוואטסאפ. הדרישה הלא כתובה היא להיות זמין 24 שעות ביממה, שבעה ימים בשבוע. שלחו לי הודעות מ-6:30 ועד 22:00. מצפים ממך להגיב, לענות, להבחין". שחר מוסיף כי המערכת לא תודה בכך, אבל היחס היום אל המורים הוא כאל נותני שירות שיש להם לקוחות, והם צריכים לדאוג שאלה יהיו שבעי רצון. גם גלית, שעשתה הסבה והיתה מורה למתמטיקה במשך שנתיים לפני שהחליטה לעזוב, הרגישה שהיא עוסקת בכך יותר מאשר בהוראה. "קבוצת הורים, קבוצת כיתה, קבוצת מורים — כל הזמן הודעות להעביר, להגיב, לקחת אחריות על דיונים שמתפתחים. לאף אחד לא נראה הגיוני שאני לא זמינה. שולחים ומצפים לתשובה. זה נכון בעיקר בהודעות שנשלחות באופן אישי ודורשות מענה, חלקן מהורים ששואלים מה החומר למבחן. אם הילדים שלכם לא כותבים ולא נכנסתם למשוב — אני צריכה להיות זמינה לענות לכם?"

מהשיחות עם מורים עולה כי בעוד שנוהגים להתייחס להוראה כמקצוע שמרוויחים בו מעט אך לפחות עובדים שעות מעטות, בשטח המצב שונה לחלוטין: מורים נדרשים לעבודה אינטנסיבית. "יש דברים שאנשים שעובדים במקומות עבודה אחרים לא יבינו", אומר אדם. "אתה מגיע למקום שאין בו הפסקת צהריים, אין בו מקום לעבוד, אין עמדת מחשב. אתה עונה לטלפונים של הורים בלילה ולא מתגמל על חלק גדול מהעבודה".

את כל זה, טוענים המורים, הם נאלצים לעשות ללא תנאים בסיסיים כמו מקום ישיבה קבוע. "למורה אין מקומות ישיבה מסודרים", מספר עומר, שפרש מהמקצוע לפני כשנתיים, אחרי שעבד במשך שנתיים כמורה. "אתה אמור לשבת וללמוד בבית הספר, לעזור לתלמידים חדשים, לבדוק מבחנים. אבל אין לך פינה משלך. הכל נעשה בחדר מורים. אם מישהו מפריע אז הוא מפריע".

"מורה ותיקה באה ואומרת 'זה המקום שלי'. היא דורשת ממני לפנות את המקום שהתיישבתי בו בחדר המורים. אבל אין מקומות קבועים בחדר המורים. ואם אני מפנה לה, איפה אני אשב?", אומרת רות, שאחרי שנתיים החליטה לעבור לתחום אחר, ועושה כעת צעדים ראשונים בתחום העיצוב.

"הרגשתי כאילו אני רץ מרתון, אבל כל הזמן בקצב של ספרינט. במשך היום לא היה לי אפילו זמן ללכת לשירותים — אתה יוצא ונכנס מכיתה. אחרי כל שיעור יש מישהו שמבקש לשוחח אתך. זה נהדר. אבל בסופו של דבר אין אפילו רגע לשבת", מספר עומר. "מתייחסים אלינו כמו לעבדים", אומרת רות. "אני מגיעה עם העבודה הביתה ואז מתחילים המיילים, הטלפונים וההודעות. אף אחד לא מתגמל אותנו על העבודה מחוץ לבית הספר. אם מישהו פותח את הפה, הוא מסומן כגורם מתסיס". שחר מספר שהבירוקרטיה היא שהתישה אותו. "הרגשתי שעומדים עם סטופר וכל הזמן מודדים לי שעות בבית הספר. את השעות בבית איש לא מדד. חצי מהזמן בבית הייתי עסוק בטופסולוגיה: למלא את המשוב, להכין טבלאות לימי הערכה, לענות על טפסים. כל היום מזין נתונים שהם רק בשביל כסתר של בית הספר".

תשאירו את היצירות בחוץ

בעוד שבמגזר העסקי חברות משקיעות כסף, אנרגיה וזמן במטרה לעודד יצירתיות אצל העובדים, נראה כי בבית הספר מעדיפים שהמורים ידבקו בחומר הלימוד. "הכיתות צפופות, קשה מאוד ללמד, התלמידים לא רוצים ללמוד", מספרת איריס, שמעידה על עצמה שהגיעה למערכת החינוך מתוך רצון לעשות טוב בעולם ולהרגיש שהיא תורמת. "זה הולך ונהיה מתסכל ובלתי אפשרי. תלמיד אמר לי – מה שאת אומרת אחד לאחד יש לי באינטרנט, למה אני צריך אותך ללמוד לבגרות? הרגשתי שאין לי תשובה מספיק טובה. ניסיונות לגוון, להביא אותם לחשיבה, לייצר תוכנית עבודה שתסקרן אותם – נגדעו. בהנהלה טענו שאני לא מתקדמת כמו שצריך בחומר, והתלמידים מתלוננים שאנחנו לא לומדים את החומר לבגרות". מדו"ח טאלים עולה כי המורים בישראל אינם משתמשים מספיק בשיטות הוראה אפקטיביות רלוונטיות למאה ה-21, כמו פיתוח חשיבה ביקורתית אצל התלמידים, ומנהלי בתי הספר מדווחים על מחסור חמור במורים איכותיים ועל תשתיות מיושנות (כולל מחסור במחשבים ובחיבור לאינטרנט). 76% מהמורים בישראל העידו כי הם עובדים בשיטה מיושנת שבה התלמידים נדרשים לתרגל את החומר שוב ושוב עד שיבינו אותו, לעומת 68% מהמורים בממוצע ב-OECD. היעדר החופש והיכולת לקבל החלטות עצמאיות לא בא לידי ביטוי רק בשיטות הלימוד בכיתה. שחר מספר כי הגיע להוראה מתוך תחושת שליחות ורצון לחנך ולהשפיע, אבל אפילו השאיפה שלו לנהל תקשורת עם ההורים והתלמידים ולתמרץ את תלמידיו לא זכתה להערכה, אפילו להפך. "חייכתי לימי הערכה עם ההורים. היה לי חשוב שהשיחות יובילו לשינוי ופעולה וגם להעצים את התלמידים. המנהל כעס עלי שהארכתי בשיחות. הוא אמר שבגללי בית הספר נשאר פתוח עד מאוחר", הוא מספר.

גיל, שהגיע להוראה מסיבות דומות, נתקל במה שהוא מגדיר "אטימות המערכת" כאשר בחר לתת לתלמידים שנכשלו במבחן להכין עבודה ולשפר את הציון שלהם. הוא מספר שהמטרה שלו היתה ללמד אותם ללמוד. מנהל בית הספר לא אהב את העובדה שהתלמידים שיפרו ציון משום שזה מנע ממנו נכונות תלמידים טובים פחות, מה שעלול לפגוע בממוצע בבחינות. מבחינת גיל, זה היה הקש ששבר את גב הגמל: ההרגשה שאינו יכול להשפיע על חיי התלמידים ומצבם גרמה לו לעזוב את המערכת.

לדברי אדם, "מערכת החינוך לא באמת רוצה לקלוט את המורים המוסבים. היא לא ערוכה להתמודד עם אנשים יוזמים, יצירתיים וביקורתיים. מדברים המון על הצורך לפתח חומרי לימוד חדשים ולהתאים את הלימודים למאה ה-21. אז אנחנו הגענו מעולם של יזמות שמבקש מאתנו להיות פורצי דרך, ופתאום אנחנו אמורים להשתלב במערכת שלא רוצה לתת לנו חופש פעולה. אנחנו רוצים ליישם דברים חדשים, אבל המערכת מיושנת ולא מוכנה לזה בכלל".

אם אתגרי התפקיד לא מספיקים, התגובה מהסביבה וחוסר הערכה שלה זוכה מקצוע ההוראה בישראל מהווים גורם מהותי בהחלטה לפרוש. "מה, את מורה?!", זאת התגובה שאני מקבלת כאשר אני מספרת מה אני עושה. התחושה היא שהסביבה חושבת שיכולתי הרבה יותר", אומרת מיכל. "חוסר הפרגון מפריע מאוד. הישראלים מתייחסים למורים כאילו הם בתחתית הסולם", מסכים עומר. ממחקר של מכון אבני ראשה, שבחן את הסיבות לשחיקה של מורים בשנים הראשונות לתפקיד, עולה כי הורי התלמידים הם אחד הגורמים ה"בין-אישיים" הקשורים בסביבת העבודה של המורה הגורמים לשחיקה. מורים שרואיינו למחקר מספרים על תחושה של חוסר הערכה מצד ההורים, על תחושה שהם שקופים. לפי דו"ח טאלים, 38% מהמורים המתחילים בישראל תוהים אם היה עדיף להם לבחור במקצוע אחר, לעומת 32% מהמורים המתחילים ב-OECD; ו-13% מהמורים המתחילים מתחרטים על החלטתם להיות מורים, לעומת 9% ב-OECD.

"במדינות שבהן תלמידים מצטיינים במבחני פיז"ה, ההוראה היא מקצוע נחשק. הפרופיל של מי שניגש גבוה וצריך לעבור מבחני קבלה", אומר גרובר. "המערכת, כפי שהיא כיום, פחות יודעת למשוך אנשים בעלי יכולות גבוהות. אני חושב שזה עניין של שכר, חוויית הוראה וסטטוס. ואני שם את הדגש פחות על שכר. כאשר

חוויית ההוראה טובה ושומרת על אנשים טובים זה מתגלגל לסטטוס ונוצר מעגל חיובי".

לא רק בגלל הכסף

שכר המורים הנמוך, שנחשב תמיד לבעיה הגדולה של המורים, מתברר כמכשול קטן ביחס לקשיים האחרים שעמם מתמודדים המורים. מדו"ח טאליס עלה אמנם כי יותר מחצי מהמורים הישראלים (51%) חשים שאינם מקבלים שכר הולם (בהשוואה ל-33% במדינות הארגון), אך בעשור האחרון, בעקבות הסכמי השכר החדשים, עלה שכר המורים בעשרות אחוזים, וכיום הוא גבוה מהשכר הממוצע במשק. לא רק זה, אלא שבהסכם השכר שנחתם עם ארגון המורים ב-2018 נעשה צעד ראשון בדרך לשינוי המגמה, ונקבע שכר התחלתי של 8,300 שקל.

שיחות עם מורים ומורים לשעבר מגלות שבינואר לרושם המקובל, השכר אינו גורם משמעותי בבואם להחליט אם להישאר או לנטוש את המקצוע. "דעתי שהשכר לא יהיה גבוה", אומר שחר. "זה לא מנע ממני להצטרף למערכת".

ד"ר גרבור ניסה לבחון עד כמה שכר המורים משפיע על מצבם של המורים, וגילה כי הוא משפיע פחות מגורמים אחרים. "במדינות המובילות בחינוך מעמד המורים גבוה מאוד, ומקצוע ההוראה נחשב בהן כמקצוע משמעותי, גם אם שכר המורים בהן נמוך יחסית", הוא אומר.

אלא שהמורים מצביעים על בעיה אחרת — הרבה יותר מקוממת: התנאים. "חשבתי שאולי המשכורת תהיה נמוכה יותר, אבל אהיה עובדת מדינה ואהנה מדברים שנעלמו מהעולם, כמו קביעות ויציבות", אומרת אור, שבמשך שנים עבדה בתחום ההפקה ועשתה הסבה למורה לאורחות. "אבל חודשים שלמים המשכורת לא נכנסת או שנכנסת מחצית ממנה. אומרים שזו טעות. את הבנק הטעות הזאת לא מעניינת. גם לי יש ילדים להאכיל".

בשנים האחרונות נשמעו טענות מצד מורים על הלנת שכרם, ומשרד החינוך הסביר זאת שוב ושוב בטעויות של המערכת. ואולם המורים מספרים גם על היחס שהם מקבלים כשהם מבקשים את מה שמגיע להם. "ניסיתי להבין ממה מורכבים תלושי השכר שלי", אומר שחר. "אני מחשיב את עצמי אדם די אינטליגנטי, אבל היה בלתי אפשרי לעקוב ולהבין. בכל חודש הפתעה. תמיד משהו חסר. ואז לא עונים. תשלח פקס. אתה יושב מול חשב שכר במשרד החינוך שעושה לך טובה. בשביל מה? עבדתי — תשלמו. זה לא בסיסי?"

"אתה מוצא את עצמך מתמודד עם אנשים עלומים שאינך יודע מי הם והם לא מכירים אותך. התחושה היא של ראש בקיר", אומר גיל. הוא פגש את המערכת כאשר סיים תואר שני וביקש לעדכן את המערכת כדי לקבל עוד תוספת לשכר. "אמר לי שלא מגיעה לי תוספת לשכר כי היתה טעות שבגללה הווקס שלי לא עודכן. שאלתי למה לא מתקנים ומעדכנים, ענו שאי אפשר".

בשיחות עם המורים עלה שוב ושוב נושא אחד כאוב וברור — הבדידות. רוב המורים אמנם לא השתמשו במפורש במלה, אבל היא עלתה מסיפוריהם. הבדידות מתבטאת בכך שלא תמיד יש עם מי לחלוק חוויות, בתחושה שאין עם מי להתייעץ, בחוסר הגיבוי של המנהלים, בתביעות הרבות של ההורים והתלמידים.

ממחקר של ד"ר רינת ארביב-אלישיב וד"ר ורדה צימרמן ממכון מופ"ת (למחקר ולפיתוח מקצועי של סגלי הוראה) מ-2013, עלה כי "התחושה של תמיכה מועטה מקרב הסגל החינוכי, המנהל כמו גם המפקח מטעם משרד החינוך, ושל הערכה נמוכה למאמץ המושקע בתפקיד" היא סיבה לפרישת מורים. "הייתי מאוד בודדה בשנה הראשונה", מספרת מורה שנכנסת כעת לשנתה השביעית במערכת.

"התחלתי במקיף בראשון לציון. כולן מאוד נחמדות, אבל הייתי בודדה. היתה בבית הספר אחראית מורים חדשים, אבל זאת היתה שטות. היא פגשה אותנו פעם בשבוע ודיברה אתנו על הרגשות שלנו. אני אדם חברותי. היום אני מנסה לשוחח עם מורים חדשים ולהושיט להם יד, אבל וואלה, לא באמת מעניין אותי. תתמודד". ד"ר חיה קפלן, ראש היחידה לכניסה להוראה במכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי, טוענת כי המפתח להישארות של מורים במערכת החינוך טמון בתמיכה שהם מקבלים, בעיקר בתקופת המעבר מההכשרה שלהם במכללה להוראה. "במקום לשאול מדוע מורים נושרים, אפשר לשאול מדוע מורים נשארים במערכת", היא

אומרת. "המורים נשארים כאשר הם מקבלים תמיכה מתאימה הן בסדנאות לליווי של מתמחים ומורים חדשים, שמתקיימות במוסדות האקדמיים, בשיתוף משרד החינוך, הן כאשר הם מלווים על ידי מורים חונכים שהוכשרו לתפקידם והן כאשר בתי הספר מבנים תרבות לקליטה מיטבית של עובדי הוראה חדשים. "נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ל-2019 מצביעים על כך שחלה ירידה דרמטית בנשירה של מורים שהשתתפו בסדנאות התמיכה של מתמחים. המעבר מהכשרה להוראה הוא מעבר נורמטיבי, ממש כמו המעבר מהגן לכיתה א' ומבית הספר לצבא. זה לא פשוט לעבור מסטטוס של סטודנט לסטטוס של מורה שאחראי על כיתה של 30 תלמידים. חשוב ליצור עבור המורים החדשים סביבה שבה יוכלו לממש את חלומותיהם ואת הידע שצברו במוסדות להשכלה גבוהה".

כמו לעלות לארץ

אחרי כל זאת צריך לומר: ישנם לא מעט מורים שמצליחים לעשות שינוי, שעובדים בהרמוניה עם מנהלים יצירתיים, ומצליחים לשאוב סיפוק ונחת מתלמידים שעושים דרך. אבי נתן, מורה למתמטיקה בחטיבת ביניים בקריית טבעון, עשה הסבה להוראה לפני חמש שנים. גם לפני כן הוא שימש מורה במסגרת התנדבות בעמותת שיעור אחר, שם צבר ניסיון בעבודה מול כיתה, ולאחר מכן למד במשך שנתיים לתעודת הוראה בטכניון. לפני כן עבד כמהנדס תוכנה במיקרוסופט וכמנהל מרכז הפיתוח שלה בישראל.

"אני מכיר לא מעט מורים שעשו הסבה ובאמת לא קל להם, אבל הם מאוד מרוצים", אומר נתן. "מקצוע ההוראה מורכב וההתאמה אליו היא מורכבת, לכן צריך לעבור תקופה של התמחות שבה אתה מבין מה הצרכים של התלמידים בכיתה ומה נדרש ממך. צריך ללמוד איך לשכנע, איך למשוך ולהלהיב את התלמידים, כי בסופו של דבר אף תלמיד לא מתרגש מכך שהיתה לך קריירה אחרת. אם יש לך ציפיות שתגיע לשם ותסחוף את כולם עם הידע והניסיון שלך זה לא יעבוד, אבל אם תדבר עם הילדים בגובה העיניים והם יבינו שאכפת לך מהם — לאט־לאט תצבור ביטחון".

לדברי נתן, "כשאני חושב על אנשים בגילי שהיו בעמדות מפתח והיו צריכים לקבל החלטות בסיטואציות מורכבות ולעמוד מול קהל, יש להם יתרון לא קטן על פני אנשים צעירים שנדרשים לעמוד בלחצים האלה בפעם הראשונה". למרות זאת, הוא מודה שיש דברים שהפתיעו אותו: "ניהול כיתה הוא אתגר גדול. לא משנה כמה תתכונן ותדבר על זה, אין כמו לעמוד לבד מול הכיתה ולהתמודד עם הקושי הזה. אם אתה עושה את זה בשביל הפרנסה בלבד זה לא יעבוד. אתה צריך להכיר בעובדה שחינוך זה דבר חשוב. צריך דרייב כדי להצליח".

בשנים האחרונות משרד החינוך מתמקד בהעלאת רמת התמיכה והאקלום של המורים המוסבים במערכת החינוך. "להיכנס לבית ספר כמורה בפעם הראשונה זו חוויה לא פשוטה שדורשת התאקלמות. יש כאלה שמשווים את זה להליך של עלייה לארץ", מודה נחום חופרי, ראש מינהלת מהי"טק להוראה במשרד החינוך, האחראית על הסבת עובדי ההי"טק להוראה. "לכן, בשלוש השנים האחרונות שיפרנו מאוד את תהליך הקליטה בבית ספר".

לדברי חופרי, שניהל את תיכון אוסטרובסקי ברעננה ולאחר מכן כיהן כראש העיר, אומר כי הוא עצמו עשה הסבה להוראה לפני 25 שנה, כאשר עבר מתפקיד כאל"ם בחיל האוויר לניהול בית ספר. "המורים שעשו הסבה רוצים לעשות שינוי, ואנחנו עושים את כל המאמץ כדי להכין אותם לשינוי הזה ולעזור להם. המשרד מקיים תחרות נושאת פרסים בין בתי ספר מטיבי קליטה. כל מנהל מחויב למנות חונך אישי לכל מורה שנכנס להוראה, אנחנו עוקבים אחרי ההתאקלמות של המורים ומקיימים בעניין הזה כנסים והשתלמויות כדי להמשיך ולשפר את הקליטה בבתי הספר, מתוך ידיעה שיש קושי רב בקליטה של המורים ולכן יש צורך במאמץ גדול מצדנו".

לדברי חופרי, שיעור הנשירה של המוסבים להוראה הוא סמלי. "בהשוואה למקצועות אחרים זו נשירה מינימלית, חלק מהנושאים פשוט קיבלו הצעה טובה יותר בתחום ההי"טק במהלך ההכשרה עוד לפני שנקלטו בבתי הספר. אני אומר למורים שלמרות הקשיים, כל המערכת מאחוריהם, ואני מסביר להם שכדי לעשות

את הצעד הזה הם צריכים לנשוק שפתיים ולהתמודד, כי בסופו של דבר התפקיד הזה מביא לסיפוק מאוד גדול".

ממשרד החינוך נמסר: "תוכנית המוסבים להוראה זוכה להצלחה רבה ולאמון מצד המוסבים. לראיה, בעשור האחרון חלה עלייה דרמטית במספרם וכיום הם מהווים כ-50% מכלל המורים החדשים שנכנסים להוראה בתיכונים. כמו כן, שיעור הנשירה בקרב המוסבים נמוך ביחס ללומדים במסלולים הרגילים (נתוני המשרד שונים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ולפיהם שיעור הנשירה בקרב מוסבים מסתכם בכ-4% בטווח הרחוק בהשוואה לכ-11% בקרב שאר המורים). המשרד מייחס חשיבות רבה לתהליך קליטתם בבית הספר, ועל כן כל מורה מוסב חדש מקבל חונך אישי מטעם בית הספר, סדנאות עמיתים ותהליך הערכה. כמו כן, הוקמה מינהלת מהי"טק להוראה, שמטפלת באוכלוסייה זו משלבי המועמדות להכשרה ועד ליצירה של רשת בוגרים. לקראת כניסתם של המוסבים לכיתה הם לומדים גם להתמודד עם ניהול הכיתה".

כלכליסט

14

מבחני פיזה 2018: ציוני התלמידים בישראל נמוכים מהממוצע ב-OECD

שחר אילן 10:00

קריסה מוחלטת בהישגי החינוך הערבי בישראל. זו התמונה העולה מציוני מבחני PISA 2018 לתלמידי כיתות ט' המתפרסמים היום. בשלושת תחומי המבחן נרשמה ירידה בהישגי התלמידים הערבים וכן פערי שיא בין תלמידי דוברי עברית וערבית, כאשר הפער הממוצע עומד על 124 נקודות. 54% מהתלמידים הערבים סווגו כמתקשים בכל שלושת התחומים ביחד, לעומת 12% בלבד בין היהודים. גם הפערים בין תלמידים חזקים וחלשים בישראל הם הגבוהים ביותר בכל המדינות הנבחנות בכל שלושת המקצועות.

קראו עוד בכלכליסט:

- דו"ח חדש: הפערים בחינוך בין עניים לעשירים בישראל - מהגבוהים ב-OECD
- לא רק במתמטיקה - תלמידי ישראל במקום הרביעי מהסוף במבחני פיזה בידע כלכלי

הממצאים קשים במיוחד לאור העובדה שהמשרד השקיע בשנים האחרונות סכומים הולכים וגדלים בבתי הספר היסודיים במגזר הערבי שהיו אמורים לכאורה להביא לשיפור ההישגים. שר החינוך הרב רפי פרץ הורה על הקמת ועדה שתבדוק את כשלון הרפורמה.

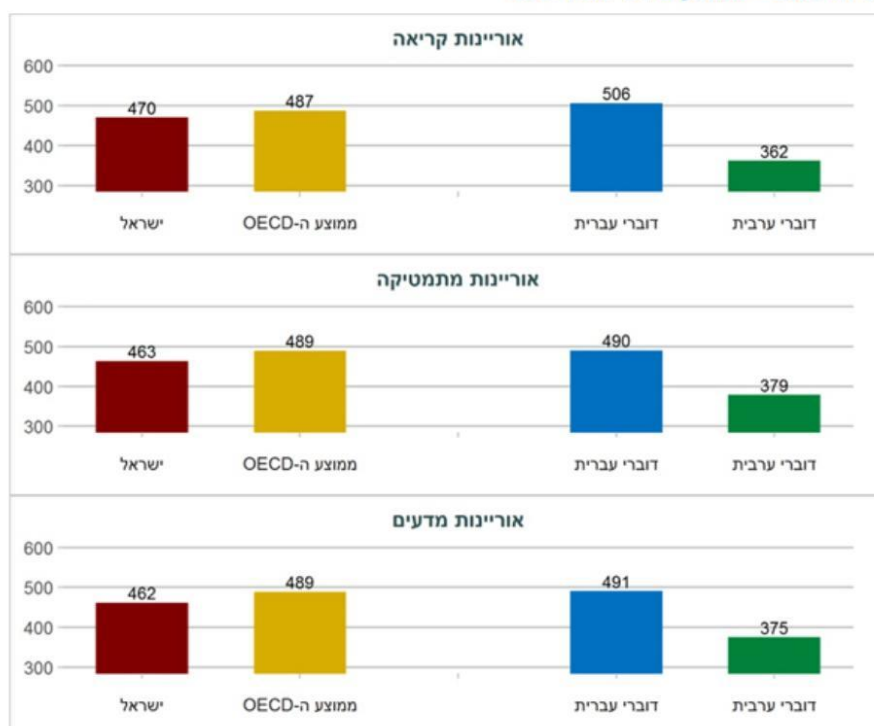

תלמידים בבית ספר (ארכיון) צילום: גדי קבלו

ארגון המדינות המפותחות ה-OECD, עורך את מבחן PISA אחת לשלוש שנים כדי לבדוק עד כמה התלמידים מוכנים לחיים בוגרים ולשוק העבודה. במחזור PISA 2018 השתתפו 78 מדינות, בהן כל 37 מדינות ה-OECD, ולמעלה מחצי מיליון תלמידים. המחקר בודק בעיקר את רמת המיומנות בשלושה תחומים – קריאה, מתמטיקה ומדעים.

הציון הממוצע של ישראל בקריאה (עברית או ערבית) עמד ב-PISA 2018 על 470 נקודות, ירידה של 9 נקודות. הממוצע, כמו בשאר המקצועות, היה נמוך משמעותית מהציון הממוצע של מדינות ה-OECD שעמד על 487. זה הביא את ישראל למקום ה-29 הלא מכובד בין 37 מדינות ארגון המדינות המפותחות.

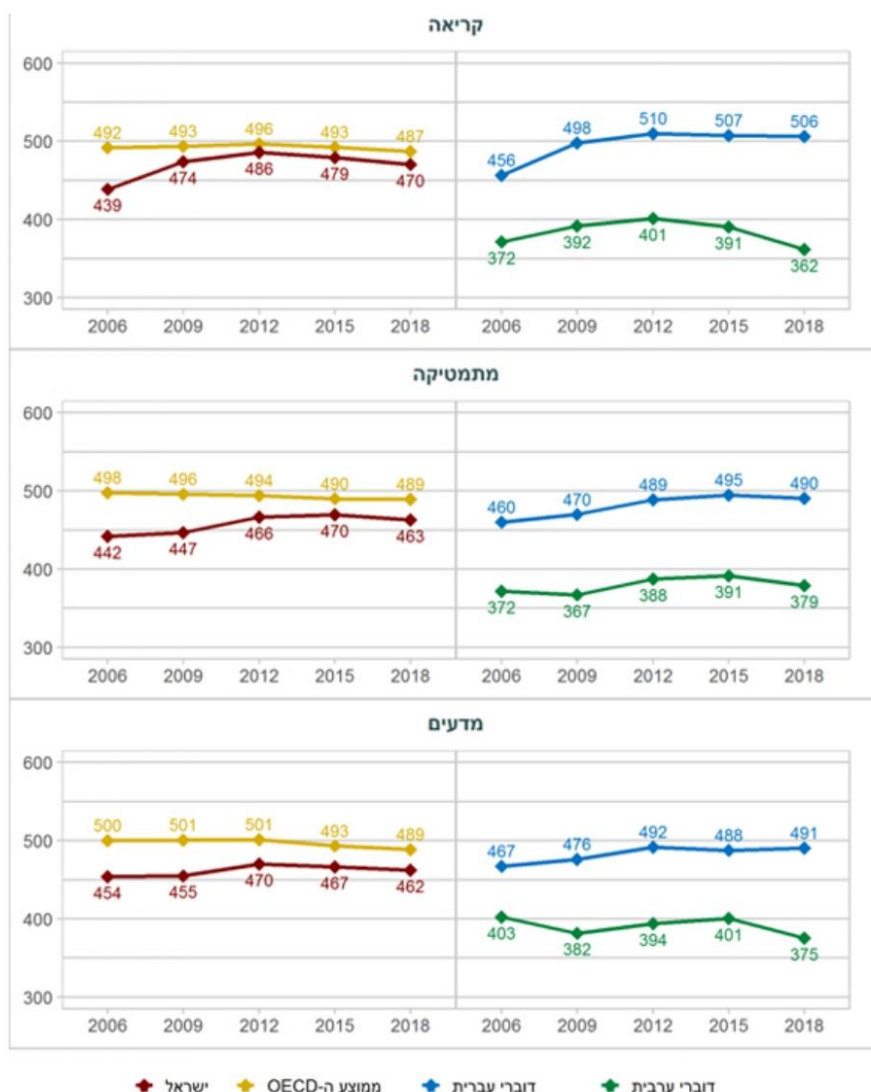
פיזה 2018 – ממוצעים לפי מגזר שפה

הממוצע של ישראל במתמטיקה עמד על 463, ירידה של 7 נקודות. זאת, לעומת ממוצע המדינות המפותחות שעמד על 489 נקודות. ישראל דורגה 32 ב-OECD. הממוצע של ישראל במדעים עמד על 462 נקודות, ירידה של 5 נקודות. ממוצע המדינות המפותחות עמד על 489 נקודות כך שמדובר בפער משמעותי של 27 נקודות מהממוצע. ישראל דורגה במקום ה-33, חמישי מהסוף בין המדינות המפותחות ברשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) מציינים עם זאת שהירידות של ישראל בציון אינן נחשבות מובהקות.

בכל מקרה ממוצע הציונים במגזר היהודי כמעט לא השתנה. הירידות הושפעו כמעט רק מהירידות הגדולות בציונים במגזר הערבי. ממוצע המגזר הערבי היה ממקם אותו בסוף ה-OECD. יתרה מכך הוא ממקם בכל המקצועות בעשיריה האחרונה מבין 78 המדינות הנבחנות שיותר מחצי מהן לא חברות בארגון.

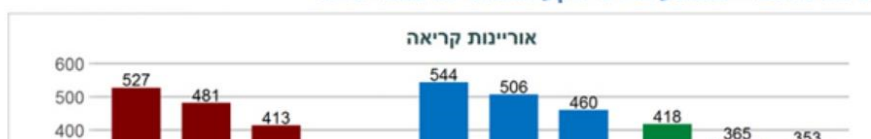
פיזה – ממוצעים בשלושת תחומי האוריינות לאורך שנים

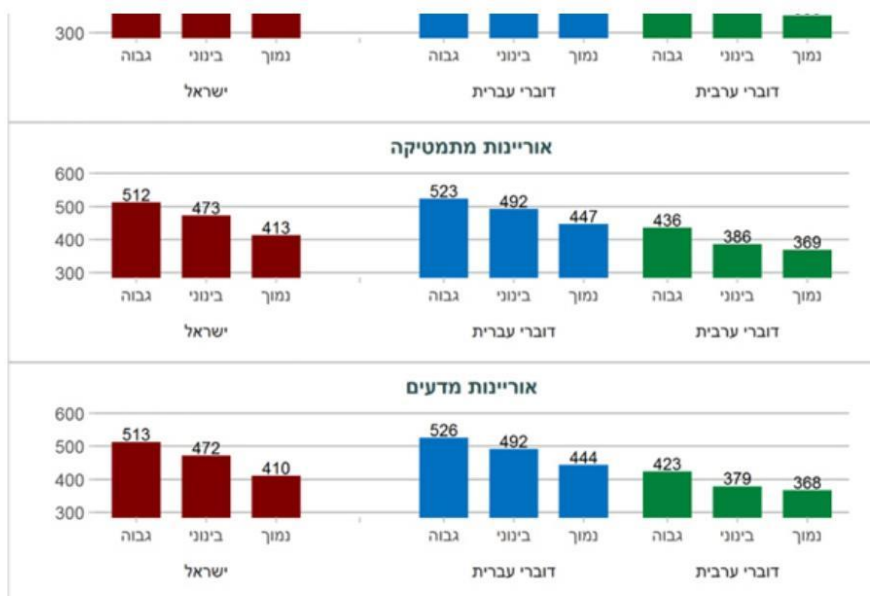

בקריאה נרשמה ירידה של 29 נקודות בממוצע במגזר הערבי והפער מדוברי העברית הגיע ל-144 נקודות. במתמטיקה נרשמה ירידה של 12 נקודות והפער הגיע ל-111 נקודות. במדעים עמדה הירידה בין דוברי הערבית על 26 נקודות והפער הגיע ל-116 נקודות. בכל המקרים אלה פערי השיא של כל הזמנים.

אלה לא הפערים הקשים שהתגלו בין שני המגזרים. בקרב דוברי העברית 4% מהתלמידים הצטיינו בכל שלושת התחומים. בקרב התלמידים הערבים מספר המצטיינים היה אפסי. 12% מדוברי העברית התקשו בכל שלושת התחומים, לעומת רוב של 53% מדוברי הערבית. שיעור המתקשים הכללי בישראל עמד על 22% הרבה יותר גבוה מממוצע המדינות המפותחות שעמד על 13% בלבד.

פיזה 2018 – ממוצעים לפי רקע חברתי-תרבותי-כלכלי

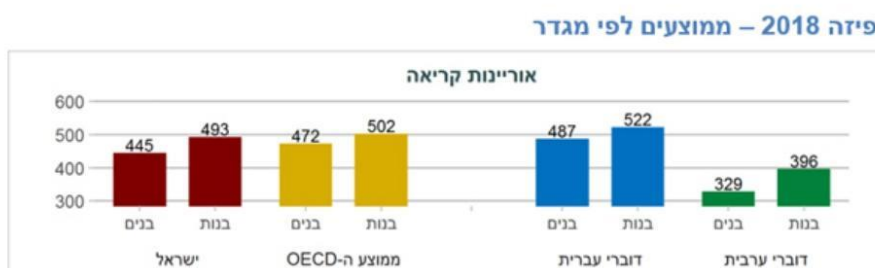

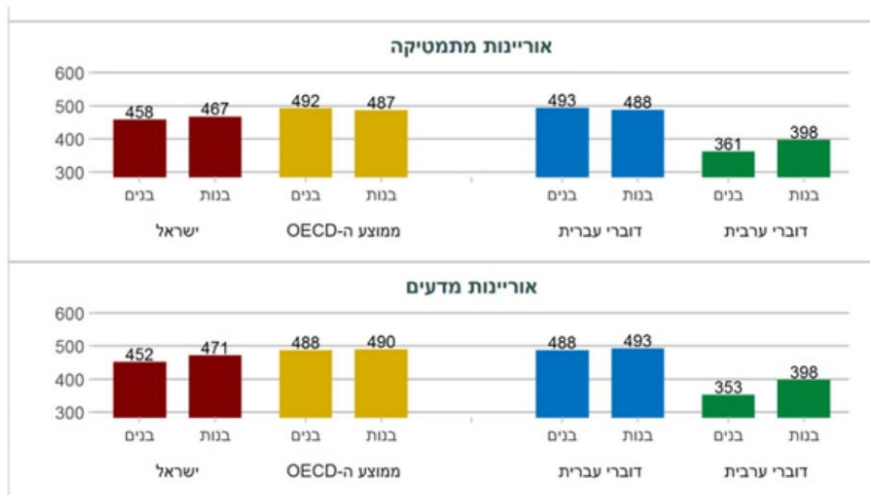
נמצאו פערים ניכרים בין תלמידים גם על רקע כלכלי. הפערים בהישגים בין תלמידים מרקע כלכלי גבוה ונמוך עומדים על 114 נקודות בקריאה, 99 נקודות במתמטיקה ו-103 נקודות במדעים. פערים אלה התרחבו לעומת PISA 2015.

פיזור הציונים (הפער בין אחוזון 5 ו-95 של הציונים) בישראל הוא הגדול ביותר ב-OECD ובין כלל המדינות הנבחרות בכל שלושת המקצועות. כלומר פערי הציונים בישראל בין תלמידים חזקים בלימודים וחלשים הם הגדולים בעולם. בקריאה מדד הפיזור עומד על 407 נקודות בישראל לעומת 327 נקודות בממוצע ה-OECD, במתמטיקה על 356 נקודות בישראל לעומת 297 נקודות בממוצע המדינות המפותחות, ובמדעים על 361 נקודות בישראל לעומת 306 נקודות בממוצע ה-OECD.

הנתונים הם מכה קשה למשרד החינוך. בשנים האחרונות הגדיל המשרד משמעותית של התקציבים לבתי ספר בשכבות החלשות בכלל ובמגזר הערבי בפרט באמצעות תקצוב דיפרנציאלי המעדיף בתי ספר חלשים. תלמיד בחמישון החלש קיבל ב-2018 תקציב גבוה ב-37% משל תלמיד בחמישון החזק. הרפורמה הזו בוצעה בהדרגה בין 2014 ל-2019 בימי השרים שי פירון ונפתלי בנט, אבל עכשיו מתברר שהתוצאות היו הפוכות מהמקווה.

שר החינוך רפי פרץ הודיע שבעקבות הממצאים יוקם צוות לבדיקת הפערים והכנת תוכנית לחיזוק החינוך בחברה הערבית. מנכ"ל משרד החינוך שמואל אבואב אמר ש"צוות העבודה יהפוך כל אבן, יבחן את תוכניות הלימודים, את יעילות הקצאת המשאבים, ואת האופן שבו נעשה שימוש באלפי שעות הטיפול שניתנו".

14:55, 14.08.19

news חדשות y

שלחו להדפסה

משבר תקציב החינוך המיוחד: עשרות מיליונים להעצמה רוחנית ושכר רבנים בבתי ספר

יו"ר ועדת החינוך של הכנסת קרא לשביתה, שר החינוך ביקש מרה"מ להתערב - אך טרם נמצא פתרון לתקציב החינוך המיוחד. ברקע המשבר הגיעו לידי ynet נתונים על תקציבים שהועברו לתוכניות אחרות, כמו למשל 23 מיליון שקל לתגבור בבגרות ללימודי יהדות. גורמים באוצר: "הם צריכים לעשות תעדוף" אדיר ינקו

ברקע המשבר בתקציב החינוך המיוחד, הגיעו לידי ynet כמה מנתוני התקציב הסגור של משרד החינוך לשנה הנוכחית. בעוד במשרד טוענים כי קיים חוסר בתקציב המיועד לחינוך המיוחד, עולה כי ב-2019 הוא מתקצב גופים שונים במאות מיליוני שקלים. בינתיים הכריזה הסתדרות המורים על סכסוך עבודה בעקבות המשבר.

וכך מתברר כי משרד החינוך העביר בין היתר 73 מיליון שקלים לתוכניות למבוגרים (אף שחוק חינוך חובה לא חל עליהם), 30 מיליון שקלים למתן שיעורי תורה בחינוך הבלתי פורמלי, 25 מיליון שקלים לחינוך יהודי בתפוצות, 23 מיליון שקלים לשעות תגבור בבגרות ללימודי יהדות, 22 מיליון שקלים עבור מדרשות להעמקת הזהות היהודית מגיל 6, ו-12 מיליון שקלים עבור תשלום שכר לרבנים במסדות חינוך.

גורמים במשרד האוצר טענו כי "זה מעיד על כך שמשרד החינוך צריך לעשות תעדוף". מנגד, במשרד החינוך טענו בימים האחרונים כי הגורם לפער התקציבי הוא העלייה החדה במספר הילדים שנמצאו זכאים לשירותי חינוך מיוחד, ובמיוחד ילדים על הקשת האוטיסטית, בפרק הזמן שבין סגירת התקציב לפתיחת שנת הלימודים.

ארכיון (צילום: מוטי קמחי)

y net תקציבי משרד החינוך נחשפים		
18 מיליון ש"ח תמיכה בעמותות ל-"העצמה רוחנית"	23 מיליון ש"ח שעות תגבור בבגרות ללימודי יהדות	30 מיליון ש"ח מתן שיעורי תורה בחינוך הבלתי פורמלי
11 מיליון ש"ח מרכזים להעמקת החינוך היהודי	11.5 מיליון ש"ח תמיכה במוסדות ציבור העוסקים בתרבות יהודית מחוץ לתכנית הלימודים	18 מיליון ש"ח גרעינים תורניים
22 מיליון ש"ח מדרשות להעמקת הזהות היהודית מגיל 6 ומעלה	25 מיליון ש"ח חינוך יהודי בתפוצות	12 מיליון ש"ח תשלום שכר לרבנים במוסדות חינוך
	73 מיליון ש"ח תכניות חינוך למבוגרים	9 מיליון ש"ח פעילות לקידום המשק החקלאי

על פי נתוני התקציב של משרד החינוך לשנת 2019

גם הפער התקציבי נתון במחלוקת: בזמן שבמשרד החינוך טוענים כי הוא עומד על כמעט חצי מיליארד שקלים, במשרד האוצר אומרים כי הפער נמוך בהרבה.

באופן רשמי אמרו במשרד האוצר כי "תקציב משרד החינוך עומד על כ-62 מיליארד שקל. ככל שהמשרד יצטרך סיוע במציאת משאבים תקציביים לפתיחת שנת הלימודים בחינוך המיוחד מתקצבו, משרד האוצר ישמח לסייע". ממשרד החינוך לא התקבלה תגובה.

מרגי: "לא לפתוח את שנת הלימודים"

בתוך כך, הבוקר (יום ד') התקיים דיון סוער בוועדת החינוך של הכנסת בסוגיית המשבר התקציבי בחינוך המיוחד. יו"ר הוועדה, ח"כ יעקב מרגי (ש"ס), קרא באופן חריג להשבת הלימודים בכל מערכת החינוך עד למציאת פתרון למשבר בחינוך המיוחד.

ח"כ מרגי תקף בדיון דווקא את משרד האוצר. לדבריו, "הוועדה רואה בחומרה את אי התערבות משרד האוצר בנושא המשבר בחינוך המיוחד, תוך שמשרד האוצר בוחר לעמוד ולהשקיף כצופה מן הצד על משבר תקציבי זה. לאור זאת ובהיעדר פתרון אני קורא לכלל הארגונים, הסתדרות המורים וארגון ההורים, לשלב ידיים ולהשבית את מערכת החינוך הכללי, ולא לפתוח את שנת הלימודים לכלל תלמידי מערכת החינוך".

שר החינוך רפי פרץ אמר: "משרד האוצר לא יכול לשבת בחיבוק ידיים מול המשבר המתחולל בחינוך המיוחד - אלפי תלמידים לא מקבלים את הצרכים שלהם הם זקוקים. מנכ"ל משרד שמואל אבואב וכל הדרג המקצועי של המשרד עמלים כבר שבועות על מנת למצוא פתרון. אך פתיחת השנה עלולה להשתבש אם התקציב לא יעבור. אני קורא לראש הממשלה להתערב בנידון, יש כאן תלמידים שזה חיים ומוות עבורם".

ח"כ מרגי (צילום: מוטי קמחי)

מנגד, בארגונים הפועלים למען ילדי החינוך המיוחד בחרו לכוון את האשמה כלפי משרד החינוך וכינו את המצב "משבר לאומי". לדברי עו"ד הדס ארנון-שרעבי מאל"ט: "תמוה ששר החינוך ומנכ"ל משרדו אפילו לא טרחו להגיע לדיון החירום בוועדה הבוקר. בנוסף, לא ייתכן שתלמידים עם אוטיזם בחינוך המיוחד ובשילוב ייפגעו בגלל משחקי כוחות בין משרד החינוך לאוצר וחוסר ההיערכות של המערכת".

"הגידול במספר התלמידים היה ידוע וצפוי, ואל"ט מתריעה על כך כבר שנים. אל"ט רואה במצב משבר לאומי, וקוראת לממשלה כולה להתכנס ולמצוא את מקורות המימון הנדרשים כדי להביא לפתרון המשבר, ולאפשר לתלמידי החינוך המיוחד והשילוב לפתוח את השנה כסדרה".

לפי נתוני מרכז המחקר והמידע של הכנסת, בשנת הלימודים הקודמת למדו בחינוך המיוחד כ-260 אלף תלמידים, מתוכם כ-98 אלף במסגרות ייעודיות של החינוך המיוחד וכ-161 אלף ששולבו בחינוך הרגיל. בשנים האחרונות חלה עלייה ניכרת במספר התלמידים שנמצאו זכאים לשירותי חינוך מיוחד (באחת משתי המסגרות).

ב-2003 היו משולבים בבתי הספר הרגילים רק 74 אלף תלמידים לעומת, כאמור, 161 אלף בשנת הלימודים הקודמת. עלייה חדה נרשמה גם במספר התלמידים במסגרות הייעודיות: 38 אלף ב-2003 לעומת, כאמור, 98 אלף בשנה הקודמת.

"אין היערכות ראויה בבתי הספר ובגני הילדים"

במקביל, הסתדרות המורים הכריזה כאמור סכסוך עבודה על רקע הרפורמה בחינוך המיוחד. הסכסוך נוגע לכלל עובדי ההוראה. מההסתדרות נמסר כי "נוכח התעלמות משרד החינוך מדרישות הסתדרות המורים, הוגש היום סכסוך עבודה בנושא הרפורמה בחינוך המיוחד. עד היום אין היערכות ראויה בבתי הספר ובגני הילדים. לא ניתן לדבר הזה, לעובדי ההוראה ולתלמידים מגיע יחס ראוי ותנאים הולמים. משרד החינוך פועל באופן חד-צדדי ולא משתף אותנו בהחלטותיו".

יש להדגיש כי הרפורמה תיושם בשנה הבאה באופן חלקי בלבד ורק במחוז צפון, וכי ההכרזה אינה קשורה למאבק ההסתדרות על ימי המחלה והפנסיה של עובדי ההוראה שמתנהל בימים אלו במקביל.

חדשות ב-SMS - עדכונים מחדר החדשות של ynet ישירות לסלולרי שלכם.

עכשיו אף אחד כבר לא מנסה להסתיר: מערכת החינוך מקדמת אי-שוויון

שופטי בג"ץ העניקו הכשר לאי-השוויון ההולך וגדל בשם חופש הבחירה והשאיפה למצוינות

דורון טימור 13/8/19

בג"ץ דחה בשבוע שעבר, כצפוי, שתי עתירות נגד האפשרות של בתי ספר לגבות תשלומי הורים בעבור תל"ן - תוכניות הלימודים הנוספות: המושג המכובס לתוכניות העשרה, מסלולי הצטיינות, מגמות לימוד, חוגים ושאר יוזמות חינוכיות שהורים נדרשים לממן בשעה שאחרים לא מסוגלים לעשות זאת. בכך העניקו השופטים הכשר נוסף לאי-השוויון ההולך וגדל בשם חופש הבחירה והשאיפה למצוינות. הנפגעים הראשונים הם אלה שידם אינה משגת את תשלומי ההורים הללו אך מחירו החברתי של הגיוגל האוטונומי הזה גדול בהרבה וכולנו משלמים ועוד נשלם עליו בריבית דריבית.

תשלומי הורים ומדיניות של שוק חופשי במערכת החינוך איננה תופעה חדשה. ב-1984 פתח חוזר מנכ"ל משרד החינוך את הדלת באופן רשמי והביא לעולם את רפורמת הניהול העצמי. בשם ערכים ליברליים וקהילתיים, בתי הספר קיבלו את האפשרות לפעול בצורה עצמאית מבחינה פדגוגית, ארגונית וכלכלית. בתוך כך, במשרד החינוך לא ויתרו על הזכות לפקח והותירו את בתי הספר בתוך המבנה הממלכתי, מה שמעניק למשרד כוח אדיר עד היום שאותו הוא מנצל להעמקת אי-השוויון במקום למלא את תפקידו בצמצום. הצעד הנוסף שנעשה ב-2002 הכשיר את תשלומי ההורים על תוכניות הלימודים הנוספות במסלול שעקף אפילו את ועדת החינוך של הכנסת, שאמורה לפקח על ההוצאה הפרטית. הסכר נפרץ וכפי שקבע מבקר המדינה ב-2012, הורים נדרשים לשלם סכומים העולים בהרבה על המותר ותשלומי הורים מנוצלים למטרות שונות מאלו שלשמן נגבו.

התוצאה של התהליכים הללו מדאיגה ביותר. ב-2004 כשלימור טלר טענה במאמר בכתב העת הסוציאלי-דמוקרטי "חברה" עליו השלום, שמדיניות הקבצות הלימוד משיגה את מטרותיה - לשמר ואף להרחיב את אי השוויון, וזאת בניגוד גמור למטרותיה המוצהרות לסייע לתלמידים החלשים - היו מי שטענו שמדובר בטענה קונספירטיבית. היום כבר אף אחד לא מנסה להסתיר: משרד החינוך מסליל ומשעתק את תלמידיו בעזרת ג'ונגל התל"ן, המבחינים הבינלאומיים וקבלני החינוך. בתוך המסגרת הציבורית ובסמוך לה, בהכשרת בתי המשפט ובשם ערכים נשגבים של בחירה וקהילתיות, משמשת המערכת כמנגנון אגרסיבי להרחבת אי השוויון. חרף העובדה שההוצאה הציבורית לחינוך גדלה במעט בשנים האחרונות לאחר צמצום מאסיבי בשנים שקדמו לה, חלקה היחסי של ההוצאה הפרטית לחינוך הוא הגבוה ביותר מבין מדינות ה-OECD. הוצאה זו איננה שוויונית כמובן, ובאחרונה פרסמה הלמ"ס שתלמיד ממוצע מהחמישון העליון זוכה להשקעה פרטית הגבוהה פי ארבעה מזו של תלמיד בחמישון התחתון. באופן רשמי, שני התלמידים הללו לומדים באותה מערכת שמחויבת לאיסור הפליה ולשוויון, אך בפועל הם מתקיימים בשני עולמות נפרדים.

בישראל אין כמעט בתי ספר פרטיים לחלוטין, אך התל"ן ותשלומי ההורים הם חלק ממנגנון מסועף של הפרטה שכולל העסקה קבלנית של מורים, מיקור חוץ של תחומים שבעבר הופעלו על-ידי משרד החינוך, מדידה והערכה הלוקוחים מעולם התאגידים, ושוק הולך וגדל של תוכניות לימודים בהפעלה ובמימון של גופים עסקיים. במאמרה על היבטים של הפרטה בחינוך, הדגישה נוגה דגן-בוזגלו גם את ההשפעה התרבותית והערכית של ההפרטה - אימוץ מודל כלכלת השוק, מדרך הניהול של בתי הספר ועד

לתפיסת "הלקוח תמיד צודק" ששוחקת את מעמד המורה השחוק גם כך למרות הרפורמות שהעלו במעט את שכרו.

התוצאה היא מערכת מפוצלת ומקוטבת שבה לצד מערכת ציבורית שנותרת מיושנת ושחוקה, מתקיימת ממלכת התל"ן ובתי הספר הייחודיים שמשרתת נאמנה את בעלי האמצעים בכך שהיא מותירה את המעמדות הנמוכים מחוץ לגדר. אך לא רק הם מרוויחים מכך. הרשויות המקומיות, למשל, הפכו לשחקניות מרכזיות בשוק החינוך, לצדם של העסקים, העמותות וכל בעלי העניין שזוכים לשטיח אדום אל לב התלמידים, וכמובן שגם כל אותם יזמי חינוך שזוכים לזירה מצוינת לקידום חדשנות חינוכית. הבעיה היא שרבים מהם עושים זאת במערכת אליטיסטית וסלקטיבית. לכך יש להוסיף את ההיבט המוסרי וקיבלנו מערכת חינוך שמצטיינת בהעתקת ג'ונגל חברתי אל בתי הספר ולא ביצירתה של חברה שוויונית.

הכותב הוא דוקטורנט בבית הספר לחינוך באוניברסיטת תל-אביב ומלמד באוניברסיטה הפתוחה ובבי"ה

הארץ

שיעור הנשירה מהתיכון ירד משמעותית, אך הפערים בין המגזרים עדיין גדולים

לפי מחקר של מרכז טאוב, ב-2008 עמד שיעור הנשירה בכלל האוכלוסייה על 10.1% ואילו ב-2017 הוא ירד ל-7.6%. עם זאת, הפערים בין ערבים ליהודים עדיין משמעותיים

שירה קדרי-עובדיה 25.09.2019 05:51

שיעור הנשירה מבתי הספר העל-יסודיים בישראל ירד באופן משמעותי בעשור האחרון, אך עדיין קיימים פערים גדולים בין קבוצות שונות באוכלוסייה - כך עולה ממחקר שפרסם היום (רביעי) מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

החוקרים עקבו אחר נתוני תלמידים בכיתה י', ובדקו אם המשיכו את לימודיהם עד כיתה י"ב. לפי הנתונים, שנאספו בין השנים 2003 ל-2017, בשנת 2008 עמד שיעור הנשירה בכלל האוכלוסייה על 10.1% ואילו בשנת 2017 היה שיעור הנושרים 7.6% - ירידה של כ-25%. אם מנכים מהנתונים את האוכלוסייה החרדית, שלגביה נתוני משרד החינוך חלקיים ביותר, מתקבלת תמונה חיובית אף יותר: ירידה מ-8% נשירה לפני עשור ל-5.4% בשנת 2017. ואולם, לפי הנתונים ישנם פערים גדולים בין שיעורי הנשירה במגזרים השונים ב-2003 וב-2017: במקרה הבדואי שיעור הנשירה כיום הוא 9.6% ובציבור הערבי הוא עומד על 8% - לעומת נשירה של כ-4% בלבד במגזר היהודי-הממלכתי והממלכתי-דתי. עם זאת, אחוזי הנשירה הגבוהים באופן יחסי במגזרים הללו הם שיפור לעומת העשור הקודם, אז עמד שיעור הנשירה על 16.4% בקרב בדואים ו-15.4% בחברה הערבית. בחינוך היהודי הלא-חרדי עמד אז שיעור הנשירה על כ-7.5%.

בנים ובנות נבדלים ביניהם מאוד בשיעורי הנשירה: בקרב הבנים ירד שיעור הנושרים מ-11.3% ב-2008 ל-7.1% ב-2017 - ירידה של כ-40%. אצל הבנות הצטמצם אחוז הנשירה בשיעור דומה, אך מלכתחילה שיעור הנשירה בקרבן נמוך באופן משמעותי: כ-6% לפני כעשור, ו-3.7% ב-2017. בחברה הערבית, הפערים בין הבנים לבנות משמעותיים אף יותר: שיעור הנשירה בקרב הבנים הערבים עומד כיום על יותר מ-11%, ואילו אצל הבנות הערביות הוא פחות מ-5%.

"את נתוני הנשירה אפשר לראות משתי זוויות ראייה", כתבו עורכי המחקר, נחום בלס, גיא ינאי והדס פוקס, "האחת אופטימית, המדגישה את השיפור הניכר שהתרחש בשנים האחרונות, והשנייה פסימית יותר, המצביעה על המשך קיומה של תופעת הנשירה והתמקדותה בקבוצות אוכלוסייה ספציפיות".

"העשור האחרון היה טוב למערכת החינוך", אמר בלס בשיחה עם "הארץ". "מדברים על כך שמשקיעים כספים רבים ללא תוצאות - אבל הנה התוצאות לפנינו. מי שלא מסיים כיתה י"ב נדון לחיים של עוני ושוליות, צריך להכיר בחשיבות של צמצום הנשירה". לצד זאת, מדגיש בלס כי הפערים בין המגזרים השונים עדיין בולטים, ולדבריו משרד החינוך צריך לפעול לצמצומם. "המערכת יכולה להתגאות בהישגים במניעת הנשירה, אבל זה לא מספיק".

בשנים האחרונות החל משרד החינוך ליישם מדיניות של תקצוב דיפרנציאלי - המעניקה העדפה בחלוקת שעות הלימוד ובמשאבים נוספים לבתי ספר שבהם תלמידים מרקע סוציו-אקונומי חלש. אולם למרות הניסיון לתעדף תלמידים חלשים יותר, עדיין קיימים פערים

בין המגזרים השונים: מחקר חדש של הכנסת שהתפרסם השבוע הראה כי תלמיד ערבי המשתייך לקבוצת טיפוח (אוכלוסייה סוציו-אקונומית) נמוכה, מקבל תקציב נמוך יותר בהשוואה לתלמיד יהודי בקבוצת הטיפוח המקבילה.

בנוסף, מדיניות התקצוב הדיפרנציאלי מיושמת בינתיים רק בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים. לפני פחות משנה החלו במשרד החינוך בפילוט במאה בתי ספר במגזר הערבי, שמטרתו לבחון את הרחבת המודל לכלל בתי הספר העל-יסודיים, אך רק בחלוף חמש שנים יחליטו במשרד כיצד ליישמו באופן נרחב.